

Rättssäker examination

En tillsynsrapport

Högskoleverkets rapportserie 1998:39 R

 HÖGSKOLEVERKET
National Agency for Higher Education

Rättssäker examination

En tillsynsrapport

Högskoleverket • Birger Jarlsgatan 43 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-453 70 00 • fax 08-453 70 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

Rättssäker examination – En tillsynsrapport

Producerad av Högskoleverket i december 1998

Högskoleverkets rapportserie 1998:39 R

ISSN 1400-948X

ISRN HSV-R--98/39--SE

Innehåll: Juridiska avdelningen

Grafisk form: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Printgraf, Stockholm, januari 1999

Innehållsförteckning

Sammanfattning	7
Bedömningar	7
Riktlinjer	8
Det fortsatta arbetet	8
Information och utbildning	9
Summary	10
Observations	10
Guidelines	11
Remaining tasks	12
Information and education	12
Inledning	13
Arbetet med rapporten	14
Rättssäkerhet i examinationen – synpunkter från några lärosäten	15
Behovet av riktlinjer för examination	17
Anonyma prov	19
Sammanfattning	19
Inledning	19
Lärosätenas och institutionernas svar	19
<i>Erfarenheter av anonyma prov</i>	19
<i>Rutiner när anonyma prov tillämpas</i>	20
<i>Skulle anonyma prov kunna tillämpas regelmässigt?</i>	21
Högskoleverkets bedömning	21
Hinder för examination	23
Sammanfattning	23
Inledning	23
Lärosätenas och institutionernas riktlinjer	23
Högskoleverkets bedömning	24
Rättnings tid	25
Sammanfattning	25
Inledning	25
Lärosätenas och institutionernas svar	25

Utredning	26
Högskoleverkets bedömning	27
Fullgörande av obligatoriska moment	28
Sammanfattning	28
Inledning	28
Lärosätenas och institutionernas svar	28
Högskoleverkets bedömning	29
Ändring av betygsbeslut	30
Sammanfattning	30
Inledning	31
Lärosätenas och institutionernas svar	31
<i>Tillkännagivande av betygsbeslut</i>	31
<i>Begränsning av tid inom vilken ändring av betygsbeslut skall begäras</i>	31
<i>Ändring av betygsbeslut</i>	32
<i>Kan betyget godkänd ändras till underkänd på students begäran?</i>	33
Utredning	34
<i>Tillämpliga bestämmelser</i>	34
<i>Uttalanden i propositionen till förvaltningslagen samt ett utredningsförslag</i>	34
<i>Juridisk litteratur och debatt</i>	39
Högskoleverkets bedömning	42
<i>Från vilken tidpunkt krävs stöd för att betygsbeslut skall få ändras?</i>	42
<i>Ändring av betygsbeslut med stöd av 26 § förvaltningslagen</i>	42
<i>Ändring av betygsbeslut med stöd av 27 § förvaltningslagen</i>	42
<i>Ändring av betygsbeslut i övrigt</i>	43
<i>Möjligheten att "överklaga" ett betygsbeslut vid en högskola</i>	43
<i>Bör regler om ändring av betygsbeslut införas i högskoleförordningen ?</i>	44
<i>Tidsbegränsning för begäran om omprövning</i>	44
<i>Innebörden av föreslagen ny omprövningskyldighet</i>	45
Skrivningsgenomgång	46
Sammanfattning	46
Inledning	46
Lärosätenas och institutionernas svar	46
Utredning	47
Högskoleverkets bedömning	47
"Plussning"; förnyat prov för högre betyg	49
Sammanfattning	49
Inledning	49
Lärosätenas och institutionernas svar	49
Högskoleverkets bedömning	50

Tidsaspekter vid omprov	51
Sammanfattning	51
Inledning	51
Lärosätenas och institutionernas svar	51
Högskoleverkets bedömning	52
Litteratur vid omprov	54
Sammanfattning	54
Inledning	54
Lärosätenas och institutionernas svar	54
Högskoleverkets bedömning	55
Omprov på kurser som har upphört	56
Sammanfattning	56
Inledning	56
Lärosätenas och institutionernas svar	56
Högskoleverkets bedömning	57
Uppsamlingsprov	58
Sammanfattning	58
Inledning	58
Lärosätenas och institutionernas svar	58
Högskoleverkets bedömning	59
Byte av examinator	60
Sammanfattning	60
Inledning	60
Lärosätenas och institutionernas riktlinjer	60
Högskoleverkets bedömning	61
Begränsning av rätten att genomgå prov	62
Sammanfattning	62
Inledning	62
Lärosätenas och institutionernas svar	63
<i>Förekommer begränsningar av antalet provtillfällen?</i>	63
<i>Stödåtgärder</i>	64
Utredning	65
Högskoleverkets bedömning	68
<i>Begränsningar av antalet provtillfällen</i>	68
<i>Stödåtgärder</i>	69
Utlämnande av prov	71
Sammanfattning	71
Inledning	71
Lärosätenas och institutionernas svar	71

Utredning	72
Högskoleverkets bedömning	73
Information och utbildning	75
Informationen till studenterna	75
Utbildning av lärarna	75
Bilaga 1	76
Deltagare i seminarium den 30 november 1998	76
Bilaga 2	78
Frågor om regler och riktlinjer samt praxis i examinationen inom grundläggande högskoleutbildning	78
Bilaga 3	81
Justitieombudsmannens beslut den 18 juli 1991	81
Bilaga 4	86
Riksarkivets gallringsbeslut nr 818	86

Sammanfattning

En rad olika rättssäkerhetsfrågor kan uppkomma i samband med examinationen. Det finns endast ett fåtal nationella regler som direkt gäller betyg. Riktlinjer för examination är ett sätt att förbättra förutsättningarna för en rättssäker handläggning av examinationsfrågor. Högskoleverket anser därför att lärosäten och institutioner bör utveckla och förbättra sådana riktlinjer. Syftet med denna rapport är att utreda hur examinationsfrågor skall eller bör hanteras inom den grundläggande högskoleutbildningen. Utgångspunkten är huvudsakligen förhållandena vid traditionella salskrivningar, som fortfarande är den vanligaste examinationsformen. Vissa slutsatser i rapporten är dock relevanta även för andra examinationsformer.

Bedömningar

Högskoleverket gör följande bedömningar.

Det kan finnas ett värde för såväl lärare som student att proven är anonyma. Utredningen visar att det finns fungerande rutiner för sådana prov.

Om institutionerna har ställt upp krav på deltagande i olika utbildningsmoment bör en student som enligt institutionens noteringar inte fullgjort momentet, ändå tillåtas att delta i provet för att undvika att han eller hon felaktigt hindras från att delta i prov.

Ändring av betygsbeslut får ske med stöd av förvaltningslagens 26 § (uppenbara skrivfel m.m.) och 27 § (uppenbar oriktighet). Vidare bör ändring av betygsbeslut kunna ske på det sätt som enligt praxis gäller för gynnande förvaltningsbeslut. Stor försiktighet bör ändå iakttas. För att examinationen skall kunna anses vara rättssäker är det av avgörande betydelse att examinatorerna bedömer lika fall lika.

En students skrivning är allmän handling när ärendet om betygssättning har slutbehandlats. Om studenten eller någon annan begär att få en kopia av skrivningen är lärosätet skyldigt att mot betalning lämna ut en sådan. Själva provet kan inte anses vara en allmän handling innan provet har hållits.

Därefter skall en kopia av provet lämnas ut till den som begär det om inte sekretess kan anses föreligga.

Riktlinjer

Högskoleverket anser att lärosätena och/eller institutionerna bör utfärda riktlinjer på följande områden.

Det förekommer att studenter inte kan delta i prov eller inte kan examineras på grund av misstag från lärosätets sida. I riktlinjerna bör därför anges att studenterna har rätt till ett nytt provtillfälle och inom vilken tid ett sådant prov bör hållas.

Riktlinjerna bör ange hur lång rättningstiden normalt får vara. Utgångspunkten vid bestämmande av denna tid bör vara vad Justitieombudsmannen anfört i ett ärende. Resultatet på provet bör meddelas mer än två veckor före omprovet.

En skrivningsgenomgång med examinator närvarande ger studenterna möjlighet att omgående få besked om skälen för betygsbeslutet i efterhand. Formerna för hur studenterna skall få del av skälen i efterhand bör anges i riktlinjer. Det är lämpligt att data för skrivningsgenomgång och omprov anges redan vid det ordinarie provtillfället.

Om kurslitteraturen ändras bör studenterna ha möjlighet att delta i omprov som bygger på den tidigare litteraturen. Förutsättningarna bör anges i riktlinjer.

I riktlinjer bör anges hur många omprovstillfällen som skall medges sedan en kurs upphört eller genomgått större förändringar och under hur lång tid.

Det kan vara lämpligt att i riktlinjer fastställa att uppsamlingsprov skall hållas. Sådana prov bör normalt ges åtminstone inför höstterminsstarten.

Det fortsatta arbetet

Högskoleverket anser att en regel som anger förutsättningarna för byte av examinator bör införas i högskoleförordningen.

Högskoleverket anser att det finns anledning att under 1999 ytterligare utreda två frågor. Det gäller i vilken omfattning s.k. plussning förekommer, dvs. möjligheten för en student som erhållit betyget godkänd att vid förnyat prov medges ett nytt, högre betyg. Den andra frågan gäller begränsningar av rätten att genomgå prov och praktik.

Information och utbildning

Det är nödvändigt att studenterna informeras om riktlinjer för examination och att informationen görs känd för studenterna i god tid före examinationen.

Intern utbildning av lärarna i examinationsfrågor är av stor betydelse för en rättssäker examination. Lärosätena och institutionerna bör även följa upp hur riktlinjerna tillämpas. Högskoleverket avser att följa upp vilka åtgärder som vidtas på lärosätena med anledning av denna rapport.

Summary

Examinations raise several issues relating to legal certainty. There are few national provisions that relate specifically to the question of marking. One way of improving the legal certainty of examination procedures is to issue examination guidelines. The National Agency for Higher Education therefore recommends that universities/colleges expand and improve such guidelines. The purpose of this report is to establish appropriate examination procedures in undergraduate education. The report deals mainly with supervised written examinations, which are still the commonest type of examination. However, some of the report's conclusions are also relevant to other types of examination.

Observations

The National Agency for Higher Education makes the following observations.

Both teachers and students may benefit from a system of anonymous participation in examinations. The report establishes that tried and tested procedures exist for such examinations.

Even if students are required to participate in specific course items before sitting for examinations, departments should nevertheless allow students who are not strictly entitled to do so to take part in examinations in order to ensure that they are not unjustifiably prevented from taking examinations.

Students' marks may be altered under section 26 (on manifest clerical errors) and section 27 (on manifestly incorrect decisions) of the Administrative Procedure Act. It should also be possible to alter the mark awarded to a student by analogy with the practice applied to favourable administrative decisions that are formally incorrect. This option should, however, be applied restrictively. In the interests of legal certainty, it is essential that examiners should be consistent in their treatment of similar cases.

Once an examination paper has been marked it becomes a public document. If the student or anyone else requests a copy of the paper, it must be supplied

for a fee. An examination paper itself cannot be regarded as a public document before the examination, but afterwards a copy must be given to anyone who so requests unless confidentiality presents an obstacle.

Guidelines

In the opinion of the National Agency for Higher Education, universities/colleges should issue guidelines in the following cases.

Sometimes students are unable to sit an examination or are not allowed to do so owing to an error on the part of the university/college. The guidelines should therefore stipulate that students are entitled to a new chance to sit the examination and should specify a time limit within which such an examination is to be held.

The guidelines should also specify appropriate deadlines for the correction of examination papers. These deadlines should be based on the criteria laid down by the Parliamentary Ombudsman. The results of an examination should be announced more than two weeks before the repeat examination.

Holding briefings on written examinations in the presence of the examiner provides an opportunity to explain the marking to the students. The arrangements for providing such information should be set forth in guidelines. Preferably, the dates of such briefings and of repeat examinations should be announced in conjunction with the examination.

If any changes are made in the required reading for a course, students should be allowed to take a repeat examination based on the previous texts. The details should be set forth in guidelines.

There should also be guidelines specifying how many repeat examinations will be held when a course is discontinued or significantly altered and the period during which this option will remain open.

It may also be appropriate to issue guidelines stipulating that collective repeat examinations will be held for students who have failed the first time. Such examinations should in any case be held before the start of the autumn term.

Remaining tasks

In the Agency's view, a provision should be inserted in the Higher Education Ordinance specifying the conditions under which an examiner may be replaced.

The Agency also considers it necessary to investigate two matters in greater detail in 1999: (1) the extent to which students who have been awarded a Pass are allowed to sit the examination a second time for the purpose of achieving a higher mark, and (2) the question of restricting the right to take examinations and to be assigned a work placement.

Information and education

It is necessary to inform students about the guidelines on examinations, and to do so well in advance.

Arranging in-service training in examination procedures for teaching staff is an important step towards ensuring legal certainty in connection with examinations. Universities/colleges should also monitor the application of the relevant guidelines. The National Agency for Higher Education intends to follow up the measures that are taken by universities/colleges as a result of this report.

Inledning

Högskoleverket avslutade under 1997 projektet *Nationell utvärdering av examinationen i högskolan*. I slutrapporten *Examinationen i högskolan* (Högskoleverkets rapportserie 1997:39 R) drogs slutsatsen att högskolorna måste uppmärksamma examinationens roll på ett tydligare sätt än som i allmänhet skett hittills, i utvecklingsarbete, i planering och framför allt i det dagliga arbetet. Högskoleverket föreslog att de ansvariga vid enskilda universitet och högskolor skall analysera och utvärdera den egna examinationen och vidta de åtgärder som behövs för utveckling och förbättring. Högskoleverket påpekade att studenternas rättmätiga krav på rättssäkerhet och delaktighet därvid skall tillgodoses.

En rad olika rättssäkerhetsfrågor uppkommer i samband med examinationen. Det finns endast ett fåtal nationella regler som direkt gäller betyg. Många lärosäten och institutioner har dock utarbetat mer eller mindre omfattande riktlinjer för examination. Riktlinjer är ett sätt att göra examinatorerna medvetna om vilka frågor som måste beaktas i samband med examination och att ge besked om hur lärosätet eller institutionen anser att olika frågor bör hanteras. Därmed förbättras förutsättningarna för en rättssäker handläggning av examinationsfrågor.

Högskoleverket anser därför att lärosäten och institutioner bör utveckla och förbättra riktlinjer för examination. Syftet med denna rapport är att utreda hur examinationsfrågor skall eller bör hanteras inom den grundläggande högskoleutbildningen. Lärosäten och institutioner bör använda rapporten som en utgångspunkt vid utarbetandet av riktlinjer.

Arbetet med rapporten

För att utarbeta denna rapport har det varit nödvändigt att ta del av erfarenheter från lärare vid universitet och högskolor. Högskoleverket bjöd därför in företrädare för ett antal institutioner till ett seminarium den 30 november 1998 (deltagarförteckning, se bilaga 1). Institutionerna valdes ut med utgångspunkt i att samtliga universitet och högskolor med statlig huvudman skulle vara representerade (med undantag för de konstnärliga högskolorna, bland vilka de två högskolor med flest antal studenter valdes ut). Från varje universitet och högskola valdes en institution ut. Ambitionen var att välja institutioner så att så många olika typer av utbildningar som möjligt var representerade.

Inför seminariet behövde Högskoleverket uppgifter om vilka lokala regler och riktlinjer samt vilken praxis som förekommer vid de aktuella institutionerna i frågor som gäller examinationen. Ett antal frågor ställdes därför till institutionerna (se bilaga 2). Samtidigt anfördes att det vore önskvärt att även ledningarna för de aktuella universiteten och högskolorna tog del av frågorna och, när det var möjligt, redogjorde för ledningens uppfattning. I stort sett samtliga institutioner besvarade frågorna. Även från många universitets- och högskoleledningar inkom svar. En fullständig remissammanställning kan beställas från Högskoleverket, box 7851, 103 99 Stockholm.

Ett utkast till rapport skickades ut till deltagarna i seminariet och tjänade som underlag för diskussionen. Vid seminariet höll professorn i offentlig rätt Wiweka Warnling-Nerep, Stockholms universitet, ett anförande på temat Riktlinjer för examination. Efter seminariet, där även företrädare för Sveriges Förenade Studentkårer deltog, har föreliggande rapport färdigställts av verksjuristen Christian Sjöstrand.

Rättssäkerhet i examinationen – synpunkter från några lärosäten

Från några universitets- och högskoleledningar har allmänna synpunkter på rättssäkerhet i examinationen inkommit.

Rektor vid *Göteborgs universitet* har anfört bl.a. följande. Examination på en kurs är ett exempel på kvalitetsgranskning av utbildningsresultat. Ett väl fungerande kvalitetssäkringsinstrument bidrar till att samtliga berörda kategoriers inflytande och rättssäkerhet tillgodoses, samt till att ingen missgynnas på grund av särskild gruppstillhörighet. Gemensam kvalitets- säkring utgör också ett sätt att stärka ett etiskt förhållningssätt till verksamheten.

Rektor vid *Stockholms universitet* har anfört bl.a. följande. Examinationen bör vara en kraft i lärandet och därmed en dialog mellan lärare och student. Frågor om lärarens roll och om hur läraren bäst kan få stöd bör beaktas i samband med frågor om rättssäkerhet i examinationen. Examination och betygssättning har mycket stor betydelse dels för den enskilde studenten, dels för läraren som skall bestämma betyget. Det skall i förväg stå klart för studenterna vad som gäller för utbildningen och i kursplanerna skall göras känt vilka principer som gäller i det aktuella ämnet. Att denna information görs känd för studenterna i god tid före examinationen är helt avgörande. Utformningen av kursplanen är institutionernas ansvar och hur examinationen genomförs kan variera från institution till institution utifrån olikheter i tradition och pedagogiskt förhållningssätt. Frågor om rättssäkerhet i examinationen är ytterst en fråga om tillit till lärosätets regler och till institutionernas och den enskilde lärarens vilja och förmåga att skapa en fruktbar studiesituation för studenterna. Det skall understrykas att, förutom det gängse individfokuserade perspektivet (att studenten skall ha rätt att veta vad som gäller och inte blir bedömd på felaktiga grunder), det också finns ett interindividuellt perspektiv (lika kunskaper och färdigheter skall bli likartat bedömda).

Rektor vid *Karolinska institutet* har anfört följande. Studenterna har berättigade krav på rättssäkerhet i examinationen. Inom högskolan finns många

olika slags utbildningar, examinationsformer och undervisningsmoment, vilket gör att en centraliserad detaljstyrning av examinationen torde vara omöjlig. Utgångspunkten är förstås att lokala regler skall inordnas under gällande lagstiftning. Vidare är det självklart att en "minimistandard" för rättssäkerhet inom examinationen bör upprätthållas vid samtliga lärosäten. KI vill betona att det bör finnas en lokal reglering av examinationen, att reglerna skall vara väl kända och möjliga att tillämpa på de situationer som kan förekomma vid respektive lärosätes examination. En översyn och komplettering av gällande regler pågår inom detta område vid KI.

Behovet av riktlinjer för examination

När en lärare beslutar om ett visst betyg för en student är det fråga om myndighetsutövning. Myndighetsutövning kan sägas vara ett uttryck för samhällets maktbefogenheter i förhållande till medborgarna. Karaktäristiskt för myndighetsutövning är att den enskilde befinner sig i ett beroendeförhållande. Det är därför av särskilt stor vikt att ärenden som innefattar myndighetsutövning handläggs på ett rättssäkert sätt.

Det finns endast ett fåtal regler som direkt gäller betyg i högskoleförordningen och förvaltningslagen. Enligt 7 kap. (6 kap. fr.o.m. den 1 januari 1999) 10 § högskoleförordningen (1993:100) skall, om inte annat är föreskrivet i kursplanen, betyg sättas på en genomgången kurs. Betyget skall bestämmas av en av högskolan särskilt utsedd lärare (examinator). I 7 § samma kapitel anges att i kursplanen skall anges bl.a. formerna för att bedöma studenternas prestationer, de betygsgrader som skall användas samt de övriga föreskrifter som behövs. Av förvaltningslagen (1986:223) framgår att betygssättning undantas från kravet på att part skall underrättas om en uppgift som har tillförts ärendet och få tillfälle att yttra sig över den och från kravet på att beslutet skall innehålla de skäl som har bestämt utgången.

Det är de lärare som av högskolan har utsetts att vara examinatorer som skall besluta om betygssättning. Lärarna måste därför bl.a. känna till tillämpliga nationella regler, förvaltningsrättslig praxis, uttalanden av Justitieombudsmannen m.m. Detta ställer stora krav på lärarna och det är uppenbart att de behöver stöd för att klara sin uppgift på ett godtagbart sätt. Detta har uppmärksammats vid många lärosäten och institutioner genom att mer eller mindre omfattande riktlinjer för examination utfärdats.

Korrekt utformade riktlinjer är en god hjälp för att tillförsäkra studenterna en rättssäker examination. Vissa frågor bör behandlas i riktlinjer som är gemensamma för hela universitetet eller högskolan, medan andra frågor bäst hanteras i riktlinjer på varje institution. I de följande avsnitten skall tas upp ett antal frågor i samband med examinationen som bör beaktas vid utformningen av riktlinjer. Frågorna utgår huvudsakligen från förhållandena vid

traditionella salskrivningar, som fortfarande är den vanligaste examinationsformen. Vissa slutsatser i rapporten är dock relevanta även för andra examinationsformer. Vid bedömningen har Högskoleverket beaktat de svar på ställda frågor som inkommit från lärosäten och institutioner och de synpunkter som framkom vid seminariet den 30 november 1998.

Anonyma prov

Sammanfattning

Från studenthåll har framhållits att objektiviteten vid rättning av skriftliga prov främjas om provdeltagarens namn eller födelsedatum inte anges på provet. Till Högskoleverket inkomna svar visar att det finns fungerande rutiner för anonyma prov vid vissa institutioner och att erfarenheterna är goda. Det kan finnas ett värde såväl för studenter som för lärare att rättningen av skriftliga prov sker utan att den rättande läraren vet vem tentanden är.

Inledning

Det är inte ovanligt att en student upplever att examinator gör en helt annan bedömning av prestationen på ett prov än vad han eller hon själv gör. Misstankar om att ovidkommande hänsyn tagits vid bedömningen kan då uppkomma hos studenten. Från studenthåll har framhållits att objektiviteten vid rättning av skriftliga prov främjas om provdeltagarens namn eller födelsedatum inte anges på provet. Rättande lärare känner då inte till vilken person som skrivit vilket prov. Därmed skulle misstankar om att lärarens kännedom om provdeltagaren påverkat bedömningen inte behöva uppkomma.

Lärosätenas och institutionernas svar

Följande frågor ställdes till institutionerna.

- Vilka erfarenheter finns av anonyma prov?
- Examinator måste veta vem han eller hon examinerar. Hur går det till när betygsbeslutet fattas i slutskedet av handläggningen?
- Skulle anonyma prov kunna tillämpas regelmässigt?

Erfarenheter av anonyma prov

Vid *juridiska institutionen, Uppsala universitet*, rättas samtliga skriftliga prov anonymt sedan många år och erfarenheterna är goda. Såväl studenter som lärare upplever det som mycket positivt att rättningen är anonym. Vid

Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) infördes ”kodade” prov höstterminen 1997 och erfarenheten är att det fungerar bra även om det medför merarbete.

Inom *odontologiska fakulteten, Umeå universitet, vid Karolinska institutet* och vid *institutionen för barn- och ungdomsvetenskap, Lärarhögskolan i Stockholm*, är vissa prov kodade. *Textilhögskolan vid Högskolan i Borås* har tillämpat anonyma prov på försök vid tre tillfällen under 1996–1997. Erfarenheterna är goda.

Institutionen för medie- och kommunikationsvetenskap vid Mitthögskolan har tidigare haft anonyma prov med angivande av kod. Erfarenheten är att studenterna inte klarade av att komma ihåg sin kod och hanteringen blev så besvärlig att rutinerna ändrades.

I övrigt lämnades följande kommentarer av de lärosäten och institutioner som har erfarenhet av anonyma prov. Användningen av anonyma prov ökar rättssäkerheten. Examinator och student kan ha ett ömsesidigt intresse av att ha ryggen fri. *Textilhögskolan vid Högskolan i Borås* anser att metoden medför väsentligt administrativt merarbete.

Bland institutioner som saknar erfarenhet av anonyma prov lämnades bl.a. följande kommentarer. Risken för partiskhet är relativt liten. Det finns en risk för rättssäkerheten genom att sammanblandningar kan ske.

Rutiner när anonyma prov tillämpas

Juridiska institutionen vid Uppsala universitet går till väga på följande sätt.

En annan tjänsteman vid institutionen än läraren handhar själva salskrivningen och anonymiserar de inlämnade svaren med kodnummer. När läraren rättat färdigt och vägt in eventuella kurspoäng i bedömningen, det vill säga när allt bedömningsarbete är klart, tar läraren del av listan med namnen. Det går till så att läraren lämnar över resultatet av sin rättningsmöda till den andra tjänstemannen som avanonymiserar skrivningarna och framställer listor med namn, poäng och betyg. Den betygsättande läraren går sedan igenom detta och fattar därefter de formella betygsbesluten. Anonymiteten bryts så sent som möjligt för att läraren inte skall fatta beslut under inflytande av ovidkommande faktorer.

Institutionen för livsmedelsvetenskap, SLU, tillämpar följande rutiner.

Vid tentamens början skall de studerande förses med en kod. Detta sker genom att studenten antecknar sitt namn på en lista med förtryckta koder. Det åligger studenten att notera sin kod och tillse att samtliga blad som lämnas in markeras med rätt kod. Listan läggs i ett kuvert som förseglas och signeras av någon av tentanderna. Listan skall förvaras på ett betryggande sätt av kursansvarig till dess att rättning och betygssättning av tentamen är genomförd. På eventuellt anslag om tentamensresultat skall studentens kod, ej namn och/eller personnummer, anges tillsammans med betyget. Kuvertet med koderna öppnas i samband med tentamensgenomgång eller, om tentamensresultatet skickas till studenten, i samband med att detta skickas ut. Vid öppnandet av kuvertet skall en student, institutionssekreterare eller annan person utanför kursledningen intyga att kuvertet är obrutet genom att signera detta. Kuvertet och listan över studenternas koder skall arkiveras av institutionen.

Liknande förfaranden tillämpas vid de institutioner som redogjort för sina rutiner.

Vid seminariet den 30 november 1998 uppgavs att diskussioner pågår om att förse studenterna med plastkort som skulle kunna användas vid anonyma prov.

Skulle anonyma prov kunna tillämpas regelmässigt?

Av de institutioner som besvarat frågan om anonyma prov skulle kunna tillämpas regelmässigt svarar hälften ja och hälften nej. Bland de institutioner som har erfarenhet av anonyma prov är fördelningen mellan ja och nej densamma. *Institutionen för biologi och kemiteknik vid Mälardalens högskola*, som saknar erfarenhet av anonyma prov, har svarat att man inte har några principiella invändningar mot anonyma prov om ett praktiskt fungerande system anvisas.

Högskoleverkets bedömning

Det torde normalt inte finnas anledning för lärosäten och institutioner att införa anonyma prov om inte önskemål om detta finns från studenternas sida. Såsom framhållits i vissa svar på Högskoleverkets frågor kan det dock

finnas ett värde såväl för studenter som för lärare att rättningen av skriftliga prov sker utan att den rättande läraren vet vem tentanden är. Någon skyldighet att införa anonyma prov kan inte anses finnas. Om studenterna önskar en sådan ordning visar dock inkomna svar att det vid vissa institutioner finns fungerande rutiner.

Från rättslig synpunkt torde problemet vid hanteringen vara det faktum att examinator måste känna till vem betygsbeslutet gäller. Det följer bl.a. av reglerna om jäv i förvaltningslagen. En beslutsfattare kan självfallet inte försvara sig mot anklagelser om jäv med att han eller hon inte visste vem beslutet gällde. I slutskedet av handläggningen måste därför den betygsättande läraren ta del av namnen på tentanderna. Juridiska institutionen, Uppsala universitet, har uppgivit att praxis vid institutionen är att bryta anonymiteten så sent som möjligt; allt för att läraren inte skall fatta beslut under inflytande av ovidkommande faktorer.

Anonyma prov torde bidra till att studenterna upplever att examinationen är rättssäker. Detta förhållande bör enligt Högskoleverkets mening uppväga eventuella nackdelar i form av administrativt merarbete.

Hinder för examination

Sammanfattning

Vissa lärosäten har beslutat om riktlinjer med innebörden att ett nytt provtillfälle medges de studenter som inte kan delta i ett prov eller inte kan examineras på grund av misstag från lärosätets sida. Av betydelse för studenterna är även att det finns angivet inom vilken tid sådant prov skall hållas. I lärosätenas riktlinjer bör därför anges under vilka förutsättningar studenterna har rätt till nytt provtillfälle och inom vilken tid ett sådant prov skall hållas.

Inledning

Om ett prov inte kommer till stånd vid utsatt tillfälle på grund av misstag från examinatorns eller institutionens sida eller om en student p.g.a. annat misstag från lärosätets sida inte kan examineras, bör studenter som drabbas givetvis medges ett nytt provtillfälle.

Lärosätenas och institutionernas riktlinjer

Följande fråga ställdes till institutionerna. Om ett prov inte kommer till stånd vid utsatt tillfälle på grund av misstag från examinator eller institutionens sida eller en student p.g.a. annat misstag från lärosätets sida inte kan examineras; finns riktlinjer för när ett nytt provtillfälle skall hållas?

De flesta lärosäten och institutioner har uppgivit att man saknar riktlinjer för den beskrivna situationen. Några universitet och högskolor har dock antagit riktlinjer för vissa situationer.

Enligt *Umeå universitets* regelsamling gäller följande. Om tentamen på grund av misstag från examinatorns sida inte kommer till stånd, skall drabbade studenter få möjlighet till ett nytt tentamenstillfälle senast en vecka efter ordinarie tentamenstillfälle.

Enligt *Uppsala universitets* riktlinjer skall en student vars skriftliga prov förkommit liksom en student som fått fel uppgift om dag eller tid för

tentamen utan uppskov beredas möjlighet till omprov, om det kan påvisas att lärosätet bär ansvaret för vad som förekommit. Liknande riktlinjer har *Lunds universitet*.

I *Stockholms universitets* dokument Studenters studie- och arbetsvillkor anges följande. Om du anser att universitetet bär ansvar för att din skriftliga tentamen har förekommit eller för att du har fått felaktig uppgift om dag eller tid för tentamen ska du i första hand ta kontakt med studievägledaren, kursansvarig lärare alternativt prefekten vid din institution och anmäla det inträffade. Du kan också kontakta ämnesrådet eller studentkåren för hjälp att få frågan utredd.

Flera av de institutioner som saknar riktlinjer uppger att praxis är att ett nytt provtillfälle ordnas snarast möjligt eller efter samråd med studenterna.

Högskoleverkets bedömning

Att ett nytt provtillfälle medges de studenter som inte kan delta i ett prov eller inte kan examineras på grund av misstag från examinatorer eller institutionens sida, torde vara självklart. Av betydelse för studenterna är dock även att det finns angivet inom vilken tid sådant prov skall hållas. I lärosätenas och/eller institutionernas riktlinjer bör därför anges under vilka förutsättningar studenterna har rätt till nytt provtillfälle och inom vilken tid ett sådant prov skall hållas. Tiden bör enligt Högskoleverkets mening bestämmas efter diskussion med studenterna.

Rättnings tid

Sammanfattning

I ett ärende uttalade Justitieombudsmannen (JO) att en norm om tre veckors rättnings tid föreföll ändamålsenlig. Samtidigt uttalade JO att en rättnings tid om fem och en halv veckor, medförande att de studerande informerades om resultatet endast två veckor före omtentamen, inte var acceptabel. Vid utarbetande av riktlinjer bör utgångspunkten vara vad JO anför.

Inledning

Universitet och högskolor är myndigheter och har som sådana en service-skyldighet gentemot enskilda, däribland studenterna.

Som allmänna krav på handläggningen gäller enligt 7 § första meningen förvaltningslagen att varje ärende där någon enskild är part skall handläggas så enkelt, snabbt och billigt som möjligt utan att säkerheten eftersätts. Enligt paragrafens sista mening skall myndigheten även på andra sätt underlätta för den enskilde att ha med den att göra.

Sedan ett prov ägt rum ankommer det på rättande lärare att handlägga ärendet i enlighet med förvaltningslagens krav. Däri ingår att meddela betygsbeslut inom rimlig tid.

Lärosätenas och institutionernas svar

Institutionerna tillfrågades om det finns regler eller riktlinjer för hur lång rättnings tiden får vara. Av svaren framgår att det stora flertalet lärosäten och institutioner har sådana riktlinjer.

I de flesta riktlinjer anges att resultatet skall meddelas inom en viss tid efter provtillfället. I vissa fall anges även hur lång tid innan omprovet resultatet på ordinarie prov skall vara meddelat. Ibland anges tiden i dagar, ibland i arbetsdagar. Vid en institution anges som riktlinje en rättnings tid på tio kalenderdagar, vilket är den kortaste förekommande tiden. Fjorton dagar

eller tio arbetsdagar förekommer vid åtta institutioner. Vanligast förekommande är dock tre veckor/femton arbetsdagar. Den längsta rättningstiden som anges är 30 dagar (två lärosäten). I dessa fall och i många fall när tiden satts till tre veckor, anges samtidigt att resultatet dock skall meddelas en viss tid innan omprovet. Denna tid varierar mellan fem och sju dagar samt i ett fall tio arbetsdagar.

Vid en institution anges endast att resultatet skall meddelas senast en vecka före omprovet. I ett fall anges att en student normalt skall få besked om resultat på prov inom 10 arbetsdagar för prov på kurser som avser upp till 10 poäng och inom högst 16 arbetsdagar efter provdagen för kurser upp till 20 poäng.

Vid seminariet den 30 november 1998 anfördes att tre veckor är en rimlig rättningstid. Längre tid kan behöva förekomma, men bara om det står klart från början och studenterna blivit informerade om det.

Utredning

Hur lång tid rättningstid som kan anses acceptabel skall bedömas med utgångspunkt i förvaltningslagens regel om att varje ärende där någon enskild är part skall handläggas så enkelt, snabbt och billigt som möjligt utan att säkerheten eftersätts. Justitieombudsmannen (Hans Ragnemalm, tidigare professor i offentlig rätt vid Stockholms universitet) har efter en anmälan mot företagsekonomiska institutionen vid Stockholms universitet uttalat sig om handläggningstiden i ett enskilt fall (se bilaga 3).

Ärendet gällde en 5-poängskurs. Det skriftliga provet genomfördes den 26 oktober 1990 och resultatet anslogs på anslagstavla den 3 december samma år.

Omprovet skulle äga rum den 18 december. Institutionen uppgav i svar till JO att institutionens norm för rättningstid var tre veckor.

JO Ragnemalm anförde bl.a. följande.

”Den aktuella kursen omfattar fem akademiska poäng, dvs. fem veckors heltidsstudier. Tiden mellan ordinarie tentamen och omtentamen var sju och en halv veckor. En rättningstid om fem och en halv veckor, medförande att de studerande informeras om resultatet endast två veckor före omtentamen, är enligt min uppfattning ej acceptabel. . . . Av prefektens yttrande framgår att institutionens norm för rättningstid . . . är tre veckor . . . En ordning i enlighet med denna norm . . . förefaller ändamålsenlig och synes innebära, att de

studerandes berättigade krav på service tillgodoses. Jag utgår från att institutionen kommer att vidta nödvändiga åtgärder avseende examinationen för att i framtiden undvika sådana dröjsmål som förorsakar de studerande allvarliga olägenheter.”

Högskoleverkets bedömning

Justitieombudsmannens (JO) uttalande avsåg en 5-poängskurs. JO ansåg att fem och en halv veckors rättningstid, medförande att de studerande informerades om resultatet endast två veckor före omtentamen, inte var acceptabelt. JO uttalade att den aktuella institutionens norm om tre veckors rättningstid ” förefaller ändamålsenlig och synes innebära, att de studerandes berättigade krav på service tillgodoses.”. Vissa lärosäten har i riktlinjer angivit att resultat skall meddelas inom 30 dagar. Mot bakgrund av JO:s uttalande framstår denna tid som något för lång. Att i riktlinjer ange att resultat skall meddelas två veckor eller kortare tid innan omprov, bör med hänsyn till JO:s uttalande inte förekomma (se vidare om detta avsnittet Tidsaspekter vid omprov).

Lärosätenas och institutionernas riktlinjer bör enligt Högskoleverkets mening ange hur lång rättningstiden normalt får vara. Utgångspunkten vid bestämmande av denna tid bör givetvis vara vad Justitieombudsmannen anført i nämnt beslut.

Fullgörande av obligatoriska moment

Sammanfattning

Universitet och högskolor får ställa upp krav på deltagande i olika utbildningsmoment. För att undvika att en student felaktigt hindras från att delta i prov, bör student som enligt institutionens noteringar inte fullgjort ett obligatoriskt moment ändå tillåtas delta i provet. Av till Högskoleverket inkomna svar framgår att de flesta institutioner tillåter att ett obligatoriskt moment fullgörs i efterhand.

Inledning

För en student som av någon anledning inte deltagit i ett obligatoriskt utbildningsmoment är det viktigt att han eller hon ändå får delta i det avslutande provet och fullgöra det obligatoriska momentet i efterhand.

Lärosätenas och institutionernas svar

Följande frågor ställdes till institutionerna. Det är vanligt förekommande att kurser innehåller obligatoriska moment som skall ha fullgjorts före det avslutande provet. Får studenter som inte fullgjort obligatoriet delta i slutprovet? Kan obligatoriet fullgöras i efterhand och i så fall på vilket sätt?

De flesta institutioner har svarat att studenter som inte fullgjort obligatoriska moment får delta i slutprovet och fullgöra obligatoriet i efterhand. På frågan på vilket sätt detta får göras svarar ett flertal institutioner att detta får ske när kursen går nästa gång. Av svaren framgår dock även att obligatoriska moment kan fullgöras genom uppgifter i anslutning till tentamen. Vilken typ av uppgifter som skall utföras beror på hur obligatoriet är utformat.

Endast *Textilhögskolan, Högskolan i Borås*, har svarat att obligatoriska moment inte kan fullgöras i efterhand. *Sociologiska institutionen, Göteborgs universitet*, och *institutionen för livsmedelsvetenskap, SLU*, har uppgivit att obligatoriska moment kan fullgöras i efterhand om studenten haft giltig

orsak (t.ex. sjukdom). *Pedagogiska institutionen, Högskolan i Växjö*, har uppgivit att obligatoriet får fullgöras genom kompletterande examination.

Rektor för *Karolinska institutet* har uppgivit att frågan regleras i kursplanerna. Dispens ges för situationer som prövas från fall till fall, t.ex. frågan om närvaro vid klinisk praktik före tentamen. I vissa fall kan denna närvaroplikt fullgöras efter tentamen.

Högskoleverkets bedömning

Universitet och högskolor får ställa upp krav på deltagande i olika moment i en kurs. Normalt godkänns inte en student på en kurs om inte eventuella obligatoriska moment fullgjorts. För att undvika att en student felaktigt hindras från att delta i prov, bör student som enligt institutionens noteringar inte fullgjort obligatoriet ändå tillåtas delta i provet.

Av inkomna svar framgår att de flesta institutioner tillåter att ett obligatoriskt moment fullgörs i efterhand. Denna möjlighet är givetvis viktig för studenter som av olika skäl inte kunnat delta i momentet. Någon skyldighet för institutionerna att tillåta fullgörande i efterhand kan dock inte anses finnas. Studenten kan emellertid ansöka om befrielse från det obligatoriska momentet och vid ett eventuellt avslag överklaga beslutet till Överklagandenämnden för högskolan (se 13 kap. 2 § högskoleförordningen).

Ändring av betygsbeslut

Sammanfattning

Det finns olika uppfattningar om under vilka förutsättningar ett expedierat betygsbeslut får ändras. Enligt Högskoleverkets mening får uppenbara skrivfel m.m. rättas med stöd av 26 § förvaltningslagen. Sådan fel får rättas såväl till fördel som till nackdel för studenten. Vid rättelse till studentens nackdel bör dock krav ställas på otvetydighet och stor försiktighet. Även 27 § förvaltningslagen bör kunna användas som stöd för ändring av betygsbeslut. Denna bestämmelse innebär att en myndighet är skyldig att ändra ett beslut om det är uppenbart oriktigt. Betyg bör dock endast kunna höjas med stöd av bestämmelsen. I övrigt bör ändring av betygsbeslut kunna ske på det sätt som enligt praxis gäller för gynnande förvaltningsbeslut. Detta innebär att betyg i normalfallet kan höjas, men inte sänkas. Stor försiktighet bör ändå iakttas. För att examinationen skall kunna anses vara rättssäker är det av avgörande betydelse att examinatorerna bedömer lika fall lika. I första hand bör detta krav tillgodoses genom att en så noggrann granskning som möjligt görs av skrivningarna innan resultaten meddelas.

Inget lärosäte eller institution har uppgivit att en student som erhållit minst betyget godkänd kan underkännas på egen begäran. Högskoleverket delar uppfattningen att en sådan begäran inte bör bifallas.

Vissa lärosäten och institutioner har uppgivit att det i riktlinjer finns angivet att en begäran om omprövning av betygsbeslut skall ha framställts inom viss tid. Något författningsstöd för en sådan tidsbegränsning finns inte och enligt Högskoleverkets mening får det inte förekomma.

Ett förslag från Justitiedepartementet som nyligen remissbehandlats innebär att en myndighet skall vara skyldig att ompröva ett beslut om den enskilde begär det. Omprövningen skall inte vara begränsad till frågan om beslutet är uppenbart felaktigt utan avse beslutets riktighet överhuvudtaget. För examinationens del skulle en sådan omprövningsskyldighet innebära att en student alltid har rätt att få en ny prövning av betygsbeslutet. Examinator skulle vara skyldig att ändra ett betygsbeslut om han eller hon – efter en

fullständig prövning i de hänseende studenten begär – instämmer i att en felaktig bedömning gjorts.

Inledning

Betygsbeslut får inte överklagas. Däremot kan beslutsfattaren ompröva sitt beslut och under vissa förutsättningar besluta om ett annat betyg. Det finns dock olika uppfattningar om vilka dessa förutsättningar är.

Lärosätenas och institutionernas svar

Följande frågor ställdes till institutionerna.

- Hur tillkännages betygsbeslutet för studenten?
- Finns riktlinjer för hur och inom vilken tid provdeltagare skall framföra anmärkningar mot rättningen av ett prov?
- Under vilka förutsättningar anses beslutet kunna ändras – till studentens fördel eller nackdel – efter tillkännagivandet?
- En särskild fråga när det gäller ändring av betygsbeslut är om en student som erhållit minst betyget godkänd kan underkännas på egen begäran. Vilka riktlinjer eller vilken praxis tillämpas på lärosätet/institutionen i denna fråga?

Tillkännagivande av betygsbeslut

Det överlägset vanligaste sättet att tillkännage betygsbeslut för studenter är genom att tentamenslistor anslås på institutionens anslagstavla. I övrigt förekommer det att tillkännagivandet sker via post och e-post samt muntligt.

Begränsning av tid inom vilken ändring av betygsbeslut skall begäras

Flertalet av de institutioner som har kommenterat frågan har uppgivit att ändring av betygsbeslut inte kan begäras sedan studenten hämtat ut skrivningen. Fyra lärosäten har uppgivit att begäran om ändring av betygsbeslut måste ha framställts inom viss tid (3–4 veckor).

Juridiska institutionen vid Uppsala universitet har anfört följande. Det torde inte finnas någon rättslig möjlighet att vägra en student att begära omprövning av betyg. Ej heller torde det finnas någon möjlighet att i tiden begränsa denna möjlighet. Det ligger dock i sakens natur att det blir allt svårare att

göra en ny prövning, som exakt motsvarar den ursprungliga, ju längre tiden går. Av det skälet brukar studenter som vill ompröva uppmanas att göra det så fort som möjligt. På vissa kurser anges en viss kortare tidsrymd, 1–2 veckor, inom vilken de som vill begära omprövning, bör inkomma med sin ansökan om detta. En sådan rekommendation kan dock inte utesluta att en senare inkommen ansökan om omprövning tas upp till behandling.

Ändring av betygsbeslut

De flesta som besvarat frågan om ändring av betygsbeslut har uppgivit att det kan ske vid uppenbara fel. I riktlinjer beslutade av *Lunds universitet* anges att studenten vid uppenbar felrättning skall kunna få till stånd en ändring av åsatt betyg. Några institutioner har uppgivit att rättning endast kan ske till studentens fördel.

Rektor för *Karolinska institutet* har anfört att självrättelse av tentamen förekommer i samverkan med examinator och att en muntlig diskussion med studenten i vissa fall kan leda till en annan bedömning.

Juridiska institutionen vid Uppsala universitet har anfört följande. Beslut om betyg får enligt institutionens mening omprövas på det sätt som gäller för gynnande förvaltningsbeslut. Efter omprövning kan betyg således i normalfallet höjas men ej sänkas. Eftersom saklighetskravet i 1:9 regeringsformen gäller för verksamhet vid statliga universitet bör det dessutom vara en skyldighet att ompröva betyg om misstankar om osaklighet i betygssättningen uppkommer. Det förhållande att betygssättning inte är överklagbar torde förstärka denna skyldighet.

Statsvetenskapliga institutionen vid Lunds universitet har anfört följande. Omprövning kan tänkas förekomma om det vid kontroll visar sig att examinatorn kanske av misstag inte bedömt hela provet. Enligt de nya riktlinjerna skall studenten kunna få ändring av åsatt betyg vid uppenbar felaktig rättning. Omprövning till nackdel för studenten kan ske om det visar sig att examinatorn vilseletts av studenten och studenten fälls i disciplinnämnden.

Sociologiska institutionen vid Göteborgs universitet har uppgivit att det föreslagna betyget kan diskuteras med examinatorn, varefter eventuell ändring kan införas.

Institutionen för telekommunikation och matematik, Högskolan i Karlskrona/Ronneby, har uppgivit att enligt högskolans föreskrifter gäller följande. Tentamen som av student inte ansetts objektivt behandlad kan överklagas hos programansvarig eller studierektor. Besvär anförs inom tre veckor från anslaget skrivningsresultat. Endast ett besvär får anföras per provtillfälle.

Professorn i offentlig rätt Wiweka Warnling-Nerep anförde följande vid seminariet den 30 november 1998. Högskoleverket bör vända sig till regeringen och föreslå att högskoleförordningen kompletteras med föreskrifter om rättelse av betyg. Reglerna i förvaltningslagen passar inte för betyg och välformulerade regler i högskoleförordningen skulle hjälpa osäkra lärare.

Kan betyget godkänd ändras till underkänd på students begäran?

Inget lärosäte eller institution har uppgivit att en student som erhållit minst betyget godkänd kan underkännas på egen begäran. *Juridiska institutionen vid Uppsala universitet* har uppgivit följande. Beträffande frågan om en student kan underkännas på egen begäran finns inga vid universitetet eller institutionen utfärdade regler. Frågan får avgöras utifrån allmänna förvaltningsrättsliga regler och principer. Gynnande förvaltningsbeslut vinner vad som kallas negativ rättskraft och kan därigenom normalt inte ändras av beslutsmyndigheten – i vart fall inte i missgynnande riktning. Frågan huruvida en ändring görs i missgynnande riktning torde böra göras efter en objektiv måttstock och således inte utgå från en enskild students önskemål i ett visst fall. Allmänt sett bör utfärdande av ett godkänt betyg anses vara ett gynnande beslut och utfärdande av ett underkänt betyg ett missgynnande beslut. Av detta följer således att en begäran om att få ett godkänt betyg ändrat till ett underkänt sådant inte bör bifallas. Vid institutionen gäller att godkända betyg inte får sänkas på begäran av en student. Det kan inflikas att godkända betyg inte heller får sänkas om läraren i efterhand kommer på att han eller hon satt för högt betyg. Expedierade beslut om betyg får inte heller sänkas om det inte klart av betygsbeslutet framgår att det är felaktigt eller om tentanden vilselett examinator.

Utredning

Tillämpliga bestämmelser

Av 1 kap. 9 § regeringsformen framgår att förvaltningsmyndigheter, dvs. bl.a. statliga universitet och högskolor, i sin verksamhet skall beakta allas likhet inför lagen samt iakttä saktighet och opartiskhet.

Av 13 kap. 4 § jämförd med 2 och 3 §§ (fr.o.m. den 1 januari 1999 12 kap. 5 § jämförd med 2–4 §§) högskoleförordningen framgår att examinatorers beslut om betyg inte får överklagas.

Under rubriken *Rättelse av skrivfel och liknande* anges följande i 26 § förvaltningslagen (1986:223, ändrad genom SFS 1990:456).

Ett beslut som innehåller en uppenbar oriktighet till följd av myndighetens eller någon annans skrivfel, räknefel eller liknande förbiseende, får rättas av den myndighet som har meddelat beslutet. Innan rättelse sker skall myndigheten ge den som är part tillfälle att yttra sig, om ärendet avser myndighetsutövning mot någon enskild och åtgärden inte är obehövlig.

Under rubriken *Omprövning av beslut* anges följande i 27 § förvaltningslagen.

Finner en myndighet att ett beslut, som den har meddelat som första instans, är uppenbart oriktigt på grund av nya omständigheter eller av någon annan anledning, skall myndigheten ändra beslutet, om det kan ske snabbt och enkelt och utan att blir till nackdel för någon enskild part. Skyldigheten gäller även om beslutet överklagas, såvida inte klaganden begär att beslutet tills vidare inte skall gälla (inhibition).

Skyldigheten gäller inte, om myndigheten har överlämnat handlingarna i ärendet till en högre instans eller om det i annat fall finns särskilda skäl mot att myndigheten ändrar beslutet.

Uttalanden i propositionen till förvaltningslagen samt ett utredningsförslag

Propositionen till förvaltningslagen

I propositionen till förvaltningslagen anfördes i den allmänna motiveringen (prop. 1985/86:80 s. 39 ff) att föreskrifter om myndigheternas möjligheter att själva rätta sina beslut saknades i stor utsträckning. Förvaltningslagen innehöll bara en regel i ämnet och mera heltäckande föreskrifter saknades

utom på några få förvaltningsområden. Departementschefen anförde vidare följande.

I övrigt är man f.n. ofta hänvisad att söka ledning i de allmänna principerna om förvaltningsbeslutens s.k. rättskraft som har utbildats i praxis. Dessa principer innebär i huvudsak följande.

Som en närmast självklar eller underförstådd utgångspunkt gäller att myndigheten kan ändra sitt beslut innan det har expedierats eller fått sin slutliga form på något annat sätt, t.ex. genom protokollsjustering.

Möjligheten att ändra beslutet efter expedieringen eller motsvarande tidpunkt beror på beslutets karaktär.

Gynnande beslut kan i regel inte återkallas. En myndighet som har meddelat ett tillstånd, beviljat ett statsbidrag, tillsatt en offentlig funktionär osv. får alltså i regel inte rätta beslutet till den enskildes nackdel. Tre viktiga undantag gäller dock:

1. Ett beslut kan återkallas med stöd av förbehåll i själva beslutet ...
2. Återkallelse av ett gynnande beslut anses också möjligt av hänsyn till ... säkerhetsskäl.
3. Återkallelse kan ske, om den enskilde har utverkat det gynnande beslutet genom vilseledande uppgifter.

Förbud, förelägganden och liknande betungande beslut kan däremot ändras i både mildrande och skärpande riktning. ---

Avslagsbeslut är en annan typ av beslut som inte binder myndigheten för framtiden. Den som har fått avslag på sin ansökan har alltså möjlighet att återkomma och få saken prövad på nytt.

Beslut i flerpartsmål, som påminner om tvistemål eller brottmål, är i princip inte möjliga att ändra.

När det gäller omprövning utan samband med överklagande har jag uppfattningen att de principer som nu anses gälla är ändamålsenliga i allt väsentligt.

I dag känner myndigheterna emellertid inte alltid till sina ändringsmöjligheter och utnyttjar därför inte heller dessa i önskvärd utsträckning. Ett lagfästade av de principer som har utbildats i praxis skulle mot den bakgrunden kunna förutsättas leda till att omprövning görs oftare och från denna synpunkt vara av värde.

Med tanke på de mångskiftande förhållandena inom förvaltningen är det emellertid svårt att helt överblicka vilka konsekvenser det skulle få om man i förvaltningslagen försökte föra in en i princip fullständig reglering av de fall i vilka myndigheterna skall ha befogenhet att ändra redan fattade beslut. Regleringen skulle bli ganska invecklad och svag. Den skulle då inte vara till så stor nytta. ---

Jag förordar därför en mindre omfattande reglering. I förvaltningslagen bör föreskrivas som ett minimikrav att omprövning *skall* ske, om vissa förutsättningar är uppfyllda. Frågor om omprövning i andra fall får liksom hittills lösas i praxis eller genom specialbestämmelser.

Jag vill understryka att den skyldighet för myndigheterna att ompröva sina beslut som jag sålunda förordar inte får uppfattas så att myndigheterna skulle vara förhindrade att ompröva sina beslut i andra fall. Möjligheterna till omprövning i dessa fall förblir till stor del oreglerade, och det är viktigt att myndigheterna tar till vara alla de möjligheter som de har att snabbt och enkelt ändra sina beslut, om dessa visar sig vara oriktiga.

Beträffande 27 § anges följande i specialmotiveringen (s. 77 ff).

Paragrafen anger minimikravet, att omprövning skall ske under vissa förutsättningar.

Den första förutsättningen för att myndigheten skall vara skyldig att ompröva sitt beslut, att *beslutet är uppenbart oriktigt*, innebär att myndigheten normalt

inte är skyldig att göra någon mera ingående granskning av ett redan avgjort ärende annat än då den har särskild anledning till det. ---

Att en part åberopar nya omständigheter är ett exempel på faktorer som ibland gör att beslutet framstår som uppenbart oriktigt. Ett förbiseende eller en felbedömning som myndigheten själv upptäcker att den har gjort kan också ge anledning till omprövning. Uttrycket ”uppenbart oriktigt” är avsett att täcka även de fall då beslutet visserligen var riktigt vid tillkomsten men senare inträffade omständigheter gör att beslutet framstår som felaktigt eller olämpligt.

--- Som en andra förutsättning för skyldigheten att ompröva beslutet gäller att *omprövningen kan göras snabbt och enkelt*. Det innebär att skyldigheten normalt inte gäller när det krävs ytterligare utredning i ärendet.

Slutligen krävs att det inte heller i övrigt finns särskilda *skäl mot att myndigheten ändrar beslutet*. Ibland framstår det nämligen, trots att övriga förutsättningar för omprövning är uppfyllda, som mindre lämpligt att myndigheten omprövar sitt beslut. Bl.a. är vissa beslut av den karaktären att de i princip bör vara lika orubbliga som domstolarnas domar sedan de vunnit laga kraft. Det gäller t.ex. mantalsskrivningsbevis. ---

Om de angivna förutsättningarna är uppfyllda, skall myndigheten meddela ett nytt beslut som återkallar eller ändrar det tidigare beslutet. I lagen uttrycks detta så att myndigheten skall ändra beslutet.

Som förutsättningarna enligt paragrafen är utformade kommer bara klart oriktiga beslut att omfattas av omprövningskyldigheten.

Ett utredningsförslag om utökad omprövningskyldighet

I promemorian Effektivare omprövning av förvaltningsbeslut (Ds 1998:42), som lades fram i september 1998, lämnas följande förslag (s. 78) till ändring av förvaltningslagen (FL).

En myndighet skall vara skyldig att ompröva ett beslut, som den har meddelat som första instans, om det begärs av en enskild som berörs av beslutet. Skyldigheten skall dock inte omfatta avvísings- eller omprövningsbeslut eller beslut om ändring enligt nuvarande 27 § FL. En begäran om omprövning

skall vara skriftlig och ha inkommit till beslutsmyndigheten inom tre veckor räknat från den dag som den enskilde fick del av beslutet. I begäran om omprövning skall den enskilde ange vilket beslut som avses och den ändring i beslutet som han begär.

Beslutsmyndigheten skall göra en fullständig omprövning av det tidigare meddelade beslutet i de hänseenden som den enskilde har angett i sin begäran. Myndigheten skall därvid inte få ändra beslutet till nackdel för den som har begärt omprövning; dock skall myndigheten kunna besluta till det bättre för enskild om inte något enskilt motstående intresse lider men. Myndigheten skall i ett omprövningsärende kunna bestämma att det angripna beslutet tills vidare inte skall gälla.

I avsnittet Utformningen av omprövningsförfarandet anføres bl.a. följande (s. 95 och 97).

Syftet med omprövningen skall i princip vara att få till stånd ett materiellt riktigt beslut. Omprövningen skall kunna leda till ändring av samtliga de felaktigheter i grundbeslutet som den enskilde pekar på i sin begäran. Omprövningen skall därför inte – såsom är fallet med myndigheternas nuvarande skyldighet att med stöd av 27 § FL ändra oriktiga beslut – vara begränsad till frågan om beslutet är uppenbart felaktigt utan avse beslutets riktighet överhuvudtaget.

Omprövningen skall resultera i ett nytt beslut – ett omprövningsbeslut – av vilket skall framgå om myndigheten har funnit anledning att ändra det ursprungliga beslutet eller om detta skall stå fast, i sistnämnda fall med en annan eller mer utförlig motivering om det är befogat.

Omprövningsskyldigheten i 27 § förvaltningslagen föreslås kvarstå i huvudsak oförändrad (s. 108–109).

Enligt uppgift från justitiedepartementet (november 1998) har promemorian remissbehandlats men ingen proposition på området är planerad inom ”de närmaste månaderna”.

Juridisk litteratur och debatt

Juridisk litteratur

I Nya förvaltningslagen med kommentar¹ av Tryggve Hellners och Bo Malmqvist anges bl.a. följande angående 27 § förvaltningslagen (s. 339).

Frågan om vem som är behörig att på myndighetens vägnar handlägga frågor om omprövning regleras inte i lagen. Svaret på frågan får i första hand sökas i den specialförfattning eller instruktion som gäller för myndighetens verksamhet (jfr prop. 1986/87:39 s. 68). Enligt vår mening stämmer det bäst med lagstiftarens intentioner att ett omprövningsbeslut enligt 27 § fattas på samma nivå som det tidigare beslutet. Om möjligt bör man också ha samma beslutsfattare vid båda tillfällena. Med tanke på att omprövningskyldigheten bara gäller beslut som är uppenbart oriktiga och lätta att korrigeras skulle det knappast innebära någon fördel, om omprövningen i regel förlades till en högre nivå inom myndigheten eller avgjordes av myndigheten i en annan sammansättning. En sådan ordning skulle tvärtom vara svår att förena med lagstiftarens strävan att begränsa antalet prövningsinstanser.

Juridisk debatt

I Förvaltningsrättslig tidskrift (FT) har numera universitetslektorn Lars Bejstam (FT 3/90 s. 107 ff) och numera professorn i offentlig rätt Wiweka Warnling-Nerep (FT 4-5/93 s. 227 ff) diskuterat möjligheterna att ändra betyg inom högskolan.

Här kan endast kortfattat redogöras för artikelförfattarnas synpunkter. Den som vill ta del av den utförliga argumentationen hänvisas till tidskriften.

Bejstam konstaterade (s. 116–117) att sedan ett beslut om betyg expedierats torde det vara tillåtet att såväl höja som sänka betyget om ändringen föranleds av ett s.k. förbiseendefel, dvs. ett misstag av typen skriv- eller räknefel. Bejstam anförde vidare att det förmodligen inte är tillåtet att ändra ett betyg av den anledningen att betygsättande lärare gör en annan bedömning av den studerandes prestationer än vad som gjordes när betyget ursprungligen utfärdades.

¹ 4:e uppl., 1995, Stockholm

Warnling-Nerep anförde bl.a. följande.

Till skillnad från Bejstam anser jag ... att rättelse av betyg bör kunna komma i fråga även i andra fall än vid s.k. rena förbiseendefel enligt FL 26 §. (s. 228)

Sett ur ett rättssäkerhetsperspektiv finns ... skäl att ... fråga, om inte rättelsemöjligheten framstår som särskilt värdefull, när beslutet inte kan omprövas genom besvär. (s. 228)

... betyg bör kunna rättas till studentens nackdel med stöd av FL 26 §, dock med de allmänna reservationer som ovan påtalats, dvs. kravet på otvetydighet och stor försiktighet. (s. 253)

Frågan om betygsbeslut bör kunna rättas med stöd av FL 27 § är mer svårbedömd. --- De i lagtexten angivna förutsättningarna för rättelse, att fråga är om ett helt klart fall, där ytterligare utredning inte erfordras, synes i och för sig kunna tillämpas i fråga om betyg. --- Det bör tilläggas, att rättelse enligt FL 27 § i vart fall bara kan avse höjning av betyg. (s. 253–254)

... det förtjänar att understrykas än en gång, att förvaltningsmyndigheternas generella befogenheter att rätta beslut sträcker sig mycket längre än FL:s rättelsestadganden ger uttryck för. (s. 256)

... den sedvanliga metoden för att avgöra om ett visst beslut vinner negativ rättskraft – och därmed inte kan bli föremål för självrättelse – är föga lämpad för betygsbeslut.

En primär fråga är t.ex. om ett betygsbeslut kan anses vara gynnande eller betungande. --- Bejstam överväger möjligheten att låta ”den enskildes

önskemål vid varje enskilt betygstillfälle” vara avgörande, men avvisar, på goda grunder, denna möjlighet. Kvalificeringsbeslut, som t.ex. betyg, torde i själva verket utmärkas av ifrågasättande ”kluvenhet”. Dessa beslut kan alltså vara för den berörde antingen gynnande eller betungande. (s. 256)

Efter en redogörelse för doktrinen anförde Warnling-Nerep bl.a. följande (s. 262–263).

I beaktande av rättsskyddsperspektivet framstår det som betänkligt, att utesluta betyg också från möjligheten till själv rättelse, åtminstone vad avser höjning av betyg. Härvid bör beaktas, att det argument som synes väga tyngst emot överklagbarhet, nämligen att finna ett besvärorgan som besitter tillräckliga specialkunskaper, inte föreligger i fråga om själv rättelse. Rättelse innebär ju att examinator, med besittande av kunskaper om såväl den individuella prestationen som om den samlade prestationen vid ett visst examinationstillfälle, företar en förnyad, som Ragnemalm uttryckte det, ”intrikat skälighetsbedömning.” Så länge rättelse företas i nära anslutning till den primära examinationen torde rimliga objektivitetskrav kunna uppfyllas.

Beaktansvärda skäl kan förvisso också anföras mot examinatorns möjlighet att ändra betyg. De av Westerberg anförda argumenten om objektivitet, risk för kverulans och påtryckningar äger samma relevans i dag, som då de framfördes, men rättssäkerhetsskäl måste anses väga mycket tungt i motsatt riktning, åtminstone i fråga om höjning av betyg.

Situationen kan sammanfattas enligt följande. Något generellt stöd för möjligheten att själv rätta betygsbeslut kan, å ena sidan, inte hämtas ur praxis eller doktrin. Å andra sidan saknas – i nuläget – egentligt stöd för en generellt avvisande hållning till möjligheten att rätta betyg. Således anser jag, att Bejstam drar alltför långtgående slutsatser i det att han nästintill avfärdar denna möjlighet mot ”bakgrund av vad Westerberg och Ragnemalm anför”, år 1951 respektive 1970, borde det ha tillagts.

Avslutningsvis anförde Warnling-Nerep bl.a. följande (s. 267).

... övervägande skäl talar för stor restriktivitet vad avser rättelse av betyg. Inte minst objektivitetsprincipen i RF 1:9 manar till största försiktighet.

Högskoleverkets bedömning

Inkomna svar visar att de flesta lärosäten och institutioner anser att betygsbeslut kan ändras om uppenbara fel föreligger. Vid vissa institutioner torde dock ändringar göras även om felet inte är uppenbart. I det följande skall försöka bedömas under vilka förutsättningar ändringar av betygsbeslut bör kunna göras.

Från vilken tidpunkt krävs stöd för att betygsbeslut skall få ändras?

Innan ett beslut har expedierats kan förvaltningsmyndigheten ändra sitt ställningstagande i ett ärende. I fråga om betygsbeslut anslås sådana beslut normalt på anslagstavla. Sedan betygsbeslutet anslagits eller på annat sätt delgivits studenten måste stöd för ändring av beslutet hämtas i förvaltningslagen, praxis eller juridisk litteratur.

Ändring av betygsbeslut med stöd av 26 § förvaltningslagen

Det råder enighet om att regeln i 26 § förvaltningslagen om rättelse av skrivfel och liknande är tillämplig på betygsbeslut. Det innebär att sådana fel i betygsbeslut kan rättas såväl till fördel som till nackdel för studenten och att följderna således kan bli att betyget såväl höjs som sänks. Såsom anförts av Warnling-Nerep bör vid rättelse till students nackdel krav dock ställas på otvetydighet och stor försiktighet. Eftersom beslut om betyg utgör myndighetsutövning skall högskolan ge studenten möjlighet att yttra sig innan rättelse sker, om åtgärden inte är obehövlig.

Ändring av betygsbeslut med stöd av 27 § förvaltningslagen

27 § förvaltningslagen innebär att en förvaltningsmyndighet är skyldig att ändra ett beslut om beslutet är uppenbart oriktigt och vissa andra förutsättningar är uppfyllda. Skyldigheten gäller dock inte om det finns särskilda skäl mot att myndigheten ändrar beslutet. Sådana skäl torde enligt Högskoleverkets mening inte föreligga i fråga om betygsbeslut. Bestämmelsen bör därför kunna användas som stöd för ändring av sådana beslut. Inkomna svar från lärosäten och institutioner tyder också på att bestämmelsen används som stöd för att ändra betygsbeslut.

Ändringar enligt 27 § får inte bli till nackdel för någon enskild part. Högskoleverket anser, i likhet med juridiska institutionen, Uppsala universitet, att frågan om vad som är till nackdel för en student vid betygssättning måste avgöras efter objektiva grunder. En sänkning av ett betyg måste därför alltid anses vara till nackdel för studenten. Betyg bör därför endast kunna höjas med stöd av denna bestämmelse.

Ändring av betygsbeslut i övrigt

I propositionen till förvaltningslagen anfördes att skyldigheten för myndigheterna att ompröva sina beslut inte får uppfattas så att myndigheterna skulle vara förhindrade att ompröva sina beslut i andra fall. Departementschefen anförde att det är viktigt att myndigheterna tar till vara alla de möjligheter som de har att snabbt och enkelt ändra sina beslut, om dessa visar sig vara oriktiga.

Juridiska institutionen, Uppsala universitet, har i huvudsak anfört följande. Omprövning får ske på det sätt som gäller för gynnande förvaltningsbeslut. Efter omprövning kan betyg således i normalfallet höjas men ej sänkas. Beträffande frågan om en student kan underkännas på egen begäran kan gynnande beslut i vart fall inte ändras i missgynnande riktning (om inte tentanden vilselett examinator). Frågan huruvida en ändring görs i missgynnande riktning torde böra göras efter en objektiv måttstock och således inte utgå från en enskild students önskemål i ett visst fall. Allmänt sett bör utfärdande av ett godkänt betyg anses vara ett gynnande beslut och utfärdande av ett underkänt betyg ett missgynnande beslut. Av detta följer således att en begäran om att få ett godkänt betyg ändrat till ett underkänt sådant inte bör bifallas.

Högskoleverket delar institutionens uppfattning. Stor försiktighet bör ändå iakttas vid ändring av betyg. För att examinationen skall kunna anses vara rättssäker är det av avgörande betydelse att examinatorens bedömer lika fall lika. I första hand bör detta krav tillgodoses genom att en så noggrann granskning som möjligt görs av skrivningarna innan resultaten meddelas.

Möjligheten att ”överklaga” ett betygsbeslut vid en högskola

Av inkomna svar framgår att enligt Högskolan i Karlskrona/Ronnebys föreskrifter har en student möjlighet att överklaga examinatorns betygsbeslut hos programansvarig eller studierektor.

Enligt högskoleförordningen (2 kap. 3 §) skall frågor som inte skall avgöras av styrelsen för ett universitet eller en högskola avgöras av rektor, om inte annat är föreskrivet i lag eller förordning. Rektor får delegera sina uppgifter, om inte annat är särskilt föreskrivet. Enligt 7 kap. (fr.o.m. den 1 januari 1999 6 kap.) 10 § högskoleförordningen skall betyg sättas på en genomgången kurs av en av högskolan särskilt utsedd lärare (examinator). Det är således bara en lärare som utsetts till examinator som har rätt att besluta om betyg. Normalt bör omprövning av betygsbeslut företas av samma examinator som fattat beslutet. Om det av någon anledning inte är möjligt, måste någon annan göra omprövningen. Han eller hon måste dock vara utsedd till examinator på kursen av högskolan. Mot denna bakgrund framstår det som mycket tveksamt att som generell regel ange att programansvarig eller studierektor skall kunna ompröva en examinator's beslut.

Bör regler om ändring av betygsbeslut införas i högskoleförordningen ?

Professor Wiweka Warnling-Nerep har föreslagit att regler om rättelse av betyg bör införas i högskoleförordningen. Skälet till förslaget är att förvaltningslagens regler inte passar för betyg och att välformulerade regler i högskoleförordningen skulle hjälpa osäkra lärare.

Högskoleverket instämmer i att det vore till hjälp för examinatorerna om förutsättningarna för ändring av betygsbeslut angavs i högskoleförordningen. Frågan kräver dock ytterligare överväganden och Högskoleverket är därför inte beredd att i denna rapport föreslå ändringar i högskoleförordningen.

Tidsbegränsning för begäran om omprövning

Vissa lärosäten och institutioner har uppgivit att det i riktlinjer finns angivet att en begäran om omprövning av betygsbeslut skall ha framställts inom viss tid. Något författningsstöd för en sådan tidsbegränsning finns inte och enligt Högskoleverkets mening får det inte förekomma.

Andra institutioner har uppgivit att sedan skrivningen lämnats ut till studenten kan omprövning inte göras. Enligt beslut av Riksarkivet (gallringsbeslut nr 818 den 1 mars 1982) får universitet och högskolor återlämna svar på provuppgift till studenten. Innebär då återlämnandet att studenten inte längre har rätt att begära omprövning av betygsbeslutet? Enligt Högskoleverkets mening bör det inte vara fallet. Ett återlämnande av skrivningen innebär att fusk inte kan uteslutas. Om fusk förekommit eller inte bör dock

bedömas från fall till fall. En student som vill studera sin skrivning i avsikt att begära omprövning bör kunna få en kopia av skrivningen.

Såsom juridiska institutionen vid Uppsala universitet anfört är det svårare att göra en omprövning ju längre tiden går. Det kan därför finnas anledning att påpeka för studenterna att de inte bör vänta för länge med att ge in en begäran om omprövning. Samtidigt bör dock påpekas att det inte innebär att rätten att senare komma in med en sådan begäran på något sätt begränsas.

Innebörden av föreslagen ny omprövningsskyldighet

Förslaget i promemorian Effektivare omprövning av förvaltningsbeslut innebär att en myndighet skall vara skyldig att ompröva ett beslut om den enskilde begär det. Omprövningen skall inte vara begränsad till frågan om beslutet är uppenbart felaktigt utan avse beslutets riktighet överhuvudtaget. Omprövningen får inte leda till att beslutet ändras till nackdel för den enskilde och skall enligt förslaget resultera i ett nytt beslut.

För examinationens del skulle en sådan omprövningsskyldighet innebära att en student alltid har rätt att få en ny prövning av betygsbeslutet. Examinator skulle vara skyldig att ändra ett betygsbeslut om han eller hon – efter en fullständig prövning i de hänseende studenten begär – instämmer i att en felaktig bedömning gjorts. Om förslaget genomförs skulle det innebära stora förändringar av förutsättningarna för att ändra betygsbeslut jämfört med vad som nu får anses gälla.

Skrivningsgenomgång

Sammanfattning

Om en student begär det bör examinator upplysa om skälen för betygsbeslutet i efterhand. En skrivningsgenomgång med examinator närvarande ger studenterna möjlighet att omgående få svar av beslutsfattaren. Formerna för hur studenterna skall få del av skälen i efterhand bör anges i riktlinjer.

Det är lämpligt att datum för skrivningsgenomgång anges redan vid provtillfället. Institutionerna bör beakta att Justitieombudsmannen i ett ärende uttalat att det förhållandet att en tentamensgenomgång ägde rum sex dagar före omprovet ”förstärkte intrycket av mindre god planering”.

Inledning

Enligt förvaltningslagen behöver ett beslut om betygssättning inte motiveras. Om möjligt bör dock myndigheten upplysa om skälen i efterhand. En skrivningsgenomgång med examinator närvarande innebär att studenterna ges möjlighet att ta del av skälen för betygsbesluten i efterhand.

Lärosätenas och institutionernas svar

Följande frågor ställdes till institutionerna.

- Är skrivningsgenomgång obligatorisk och skall examinator alltid närvara vid genomgången?
- Anges datum för skrivningsgenomgång redan vid provtillfället?
- Finns riktlinjer för hur lång tid innan omprovet skrivningsgenomgång bör hållas? Om inte; hur lång tid anser lärosätet/institutionen vara rimlig (med beaktande av kursers olika omfattning)?

Av de svarande har ca hälften uppgivit att skrivningsgenomgång är obligatorisk och ca hälften att det inte är obligatoriskt. I vissa riktlinjer anges att skrivningsgenomgång bör hållas. Vissa institutioner som uppgivit att skrivningsgenomgång inte är obligatorisk har anfört att skriftliga lösningsförslag tillhandahålls.

I de svar som särskilt kommenterar frågan om examinator skall närvara vid skrivningsgenomgången anges i de flesta att examinator inte behöver vara med. I några fall anges att examinator skall närvara.

Vid vissa institutioner är skrivningsgenomgångarna schemalagda och därmed kända vid provtillfället, vid andra anges tidpunkten när provresultaten meddelas.

Vad gäller frågan om hur lång tid som är rimlig mellan skrivningsgenomgång och omprov, varierar svaren mellan 5 arbetsdagar och 3–5 veckor.

Utredning

Enligt 20 § första stycket förvaltningslagen skall ett beslut varigenom en myndighet avgör ett ärende innehålla de skäl som har bestämt utgången, om ärendet avser myndighetsutövning mot någon enskild. Skälen får dock utelämnas helt eller delvis bl.a. om beslutet rör betygssättning. Enligt paragrafens andra stycke bör myndigheten, om skälen har utelämnats, på begäran av den som är part om möjligt upplysa honom om dem i efterhand.

I det beslut av Justitieombudsmannen (se bilaga 3) som redogjorts för i avsnittet Rättnings tid, uttalade JO att det förhållandet att tentamensgenomgången ägde rum sex dagar före omprovet och att datum för genomgången kunde meddelas de studerande först då resultatet anslogs ”är omständigheter, som förstärker intrycket av mindre god planering från institutionens och lärarnas sida”.

Av beslutet framgår vidare att den aktuella institutionens ”tidigare praxis” varit att datum för skrivningsgenomgången meddelades vid skrivningstillfället. JO anförde att en ordning i enlighet med denna praxis ”förefaller ändamålsenlig och synes innebära, att de studerandes berättigade krav på service tillgodoses.”

Högskoleverkets bedömning

Examinator är inte skyldig att motivera betygsbeslutet. Om en student begär det bör han eller hon dock upplysas om skälen i efterhand. En skrivningsgenomgång med examinator närvarande ger studenterna möjlighet att

omgående få svar av beslutsfattaren. Även ett skriftligt lösningsförslag med möjlighet att kontakta examinator för kompletterande upplysningar får anses utgöra en tillfredsställande lösning. I syfte att undvika varierande praxis bör formerna för hur studenterna skall få del av skälen i efterhand anges i riktlinjer.

När skrivningsgenomgång skall hållas efter ett prov är det, mot bakgrund av Justitieombudsmannens uttalanden, lämpligt att datum för denna genomgång anges redan vid provtillfället.

JO uttalade att det förhållandet att tentamensgenomgången ägde rum sex dagar före omprovet förstärkte intrycket av mindre god planering. Institutionerna bör givetvis beakta detta uttalande när data för skrivningsgenomgång och omprov bestäms.

”Plussning”; förnyat prov för högre betyg

Sammanfattning

Inkomna svar visar att det främst är på utbildningar som leder till ingenjörs-examina som s.k. plussning tillåts. Plussning innebär att en student som erhållit betyget godkänd vid förnyat prov kan medges ett nytt, högre betyg. Detta rimmar enligt Högskoleverkets mening illa med högskolelagens krav på effektivt resursutnyttjande. Högskoleverket avser att under 1999 utreda i vilken omfattning plussning förekommer och undersöka vilka överväganden som ligger bakom införandet av denna möjlighet.

Inledning

I den högskoleförordning som gällde före den 1 juli 1993 (SFS 1977:263) angavs (7 kap. 6 §) att den som hade godkänts i ett prov inte fick genomgå förnyat prov för högre betyg. Någon motsvarande regel finns inte i den nu gällande högskoleförordningen (SFS 1993:100). Det torde därför vara tillåtet för universitet och högskolor att medge studenterna denna möjlighet.

Lärosätenas och institutionernas svar

Följande fråga ställdes till institutionerna. En särskild fråga är om en student som erhållit betyget godkänd på kursen vid förnyat prov kan medges ett nytt, högre betyg. Vilka riktlinjer eller vilken praxis tillämpas på lärosätet/institutionen i dessa frågor?

Följande institutioner har uppgivit att det är möjligt att medge en student som erhållit betyget godkänd på en kurs ett nytt, högre betyg vid förnyat prov, s.k. plussning. *Fysikinstitutionen, KTH, sektionen för naturvetenskap och teknik, Högskolan Dalarna, samt institutionen för teknik, Högskolan i Trollhättan/Uddevalla.* Vid *Uppsala universitet, Linköpings universitet, Luleå tekniska universitet* och *Högskolan i Karlstad* är plussning tillåtet på ingenjörsutbildningarna. Vid *Karolinska institutet* tillämpas plussning på försök på biomedicinutbildningen.

Rektor för *Högskolan Dalarna* har anfört följande. Enligt föreskrifterna kan godkänd tentamen inte omtenteras. Detta kommer dock att ändras. Efter rundringning till ett antal högskolor har framkommit att man inom tekniska utbildningar tillämpar något som kallas ”plussning”, vilket innebär möjlighet för studenter inom ingenjörsutbildningar med sifferbetyg att tentera för ett högre betyg. Denna möjlighet kommer att ånyo föras in i föreskrifterna.

Rektor för *Högskolan i Karlstad* har anfört följande. Enligt lokala föreskrifter är det inte tillåtet att omtentera i syfte att få högre betyg. Högskolan driver dock en försöksverksamhet som innebär att studenter inom ingenjörsutbildningar har möjlighet att höja ett redan godkänt tentamensresultat. Frågan kom upp när högskolan skrev avtal med tekniska högskolor om att vissa studenter från Karlstad skulle få möjlighet att slutföra sina studier för att nå civilingenjörsexamen på annan ort. ”Plussning” av betyg förekom vid tekniska högskolor. Högskolans studenter skulle i ett läge av konkurrens om platser med mottagande högskolas studenter hamna i underläge om högskolan inte tillät att också de kunde ”plussa”.

Högskoleverkets bedömning

Såvitt framgår av inkomna svar är det främst på utbildningar som leder till ingenjörsexamina som ”plussning” tillåts, men även på biomedicintutbildningen vid Karolinska institutet förekommer en försöksverksamhet. Högskolan Dalarna avser att ändra högskolans föreskrifter för att tillåta detta.

Såsom kommer att framgå av avsnittet Begränsning av rätten att genomgå prov, anses det tillåtet för universitet och högskolor att införa sådana begränsningar. Stödet för detta är högskolelagens krav på effektivt resursutnyttjande. Att medge studenter som redan godkänts på en kurs tillfälle att på nytt tentera för högre betyg rimmar enligt Högskoleverkets mening illa med detta krav.

Det finns mot denna bakgrund anledning att göra en fullständig kartläggning av i vilken omfattning ”plussning” förekommer och att undersöka vilka överväganden som ligger bakom införandet av denna möjlighet. Högskoleverket avser att göra en sådan utredning under 1999.

Tidsaspekter vid omprov

Sammanfattning

Normalt bör datum för omprov meddelas senast vid det ordinarie provtillfället. Studenternas intressen bör sättas i främsta rummet vid bestämmande av hur lång tiden mellan meddelande av tentamensresultat och omprov bör vara. Av ett uttalande av Justitieombudsmannen framgår att tiden måste vara längre än två veckor, vilket innebär att vissa lärosäten för närvarande har för korta tider angivna i sina riktlinjer. Studenterna torde normalt vilja ha ett omprov inte alltför lång tid efter det ordinarie provet. Vissa institutioner har uppgivit att 1–2 månader kan vara en rimlig tid mellan tentamensresultat och omprov. Enligt Högskoleverkets mening bör hänsyn visserligen tas till påföljande kursers uppläggning, men två månader framstår som alltför lång tid.

Inledning

Om datum för omprov är känt eller inte vid tidpunkten för det ordinarie provet, har betydelse för studenternas planering av studierna. Att tillräckligt med tid finns mellan tillkännagivandet av resultat på ordinarie prov och datum för omprov är av avgörande betydelse för studenternas möjligheter att förbereda sig för omprovet.

Lärosätenas och institutionernas svar

Följande frågor ställdes till institutionerna.

- Anges tidpunkt för omprov redan vid det ordinarie provet? Vilka skäl finns emot att detta görs regelmässigt?
- Finns riktlinjer för hur lång tid efter tillkännagivandet av tentamensresultat omprov bör hållas? Om inte; vilka tider anser lärosätet/institutionen vara rimliga (med beaktande av kursers olika omfattning)?

De flesta institutioner har uppgivit att tidpunkten för omprovet är bestämd vid tiden för ordinarie prov. *Institutionen för livsmedelsvetenskap, SLU*, har uppgivit att lämplig tidpunkt diskuteras fram med studenterna och att

omprov normalt sker inom några veckor efter ordinarie provtillfälle. Några skäl mot att tidpunkten för omprov regelmässigt är bestämd vid tidpunkten för det ordinarie provet har i övrigt inte framförts.

Cirka hälften av institutionerna har uppgivit att riktlinjer finns för hur lång tid efter tillkännagivandet av resultatet omprov bör hållas. I vissa lärosätens riktlinjer anges inte en särskild tid, utan i stället anges att omprov skall hållas inom rimlig tid eller i nära anslutning till ordinarie prov. I de riktlinjer där en tid anges varierar tiden mellan tentamensresultat och omprov; kortast tid som anges är ”tidigast 5 dagar” och längsta tid ”inom 30 dagar”. Vanligast förekommande tid är 2 eller 3 veckor. I riktlinjer för *Umeå universitet*, för *Högskolan Dalarna* och för *Högskolan i Växjö* anges att undantag från angiven tid kan medges för utbildningar med fastlagda tentamensperioder. *Företagsekonomiska institutionen vid Stockholms universitet* har uppgivit att omprov normalt sker i mitten av nästföljande kursperiod för att så litet som möjligt skada studenternas studier av nästföljande kurs.

På frågan hur lång tid lärosätet/institutionen anser vara rimlig om riktlinjer inte beslutats har bl.a. följande svar lämnats.

- Det beror på kursens förhållande till andra kurser, ledigheter osv. Cirka 1–2 månader.
- Två omtentamenstillfällen inom ett år efter ordinarie tentamen.
- 2–4 veckor.
- Beror delvis på provets omfattning och antal studenter, men som regel 14 dagar.
- 1–2 veckor.

Institutionen för medie- och kommunikationsvetenskap, Mitthögskolan, har anfört följande. Omtentamenstillfallet anges för varje kurs dels i schema dels vid ordinarie tentamen. Tiden kan variera från kurs till kurs beroende på vilka kurser som följer på den nyss tenterade. En stelbent tidsregel kan vara till studentens nackdel om den efterföljande kursens karaktär inte beaktas.

Högskoleverkets bedömning

För sin planering är det av betydelse för studenterna att datum för omprov är känt redan vid det ordinarie provet. Justitieombudsmannen har i det beslut (se bilaga 3) som redogjorts för i avsnittet Rättningsstid anfört att en ordning där datum för skrivningsgenomgång meddelas vid provtillfället,

”synes innebära, att de studerandes berättigade krav på service tillgodoses”. Det finns inte skäl att ha något annat synsätt när det gäller datum för omprov. Högskoleverket anser därför att institutionerna normalt bör meddela datum för omprov senast vid det ordinarie provtillfället.

Vid bestämmande av hur lång tiden mellan meddelande av tentamensresultat och omprov bör vara, är det studenternas intressen som bör sättas i främsta rummet. Studenterna behöver tillräckligt med tid för att förbereda sig för det nya provet. Å andra sidan torde studenterna normalt vilja ha ett omprov inte alltför lång tid efter det ordinarie provet. Vissa lärosäten har valt att ange att omprov skall äga rum inom rimlig tid efter ordinarie prov eller i nära anslutning till ordinarie prov. Sådana riktlinjer innebär ett överlämnande på varje institution att tolka vad som är ”rimlig tid” respektive ”i nära anslutning”. Från studenternas synpunkt torde det dock vara av värde om det i riktlinjer anges hur lång tiden normalt skall vara. Av nämnda JO-beslut framgår att tiden mellan meddelande av tentamensresultat och omprov måste vara längre än två veckor. Det innebär att vissa lärosäten för närvarande har för korta tider angivna i sina riktlinjer. Vissa institutioner som saknar riktlinjer på detta område har uppgivit att 1–2 månader kan vara en rimlig tid mellan tentamensresultat och omprov. Enligt Högskoleverkets mening bör hänsyn visserligen tas till påföljande kursers uppläggning, men två månader framstår som alltför lång tid.

Litteratur vid omprov

Sammanfattning

Om kurslitteraturen ändras bör studenterna ha möjlighet att delta i omprov som bygger på den tidigare litteraturen. Högskoleverket anser att förutsättningarna bör anges i riktlinjer och att studenterna bör garanteras minst tre prov (inklusive ordinarie prov) under en tid av åtminstone ett år.

Inledning

För studenter som underkänts på det ordinarie provet och därför behöver delta i kommande omprov, är det av stor betydelse att omprovet bygger på samma litteratur som det ordinarie provet.

Lärosätenas och institutionernas svar

Följande fråga ställdes till institutionerna. Finns riktlinjer för att omprov skall bygga på samma litteratur/material som det ordinarie provet och i så fall under hur lång tid?

Av svaren framgår att ett mindre antal lärosäten har beslutat om riktlinjer som anger hur lång tid prov ges på samma litteratur/material som det ordinarie provet. Hälften av institutionerna har uppgivit att riktlinjer finns. Vanligast är att det anges att två omprov skall bygga på samma litteratur som det ordinarie provet. Det förekommer även att ett omprov anges. Några lärosäten och institutioner har riktlinjer som anger en viss tidsperiod, vanligen ett år men även två år förekommer.

Rektor för *Högskolan i Skövde* har uppgivit att studenten enligt riktlinjerna inte kan kräva att prov på en kurs hänförs till samma litteratur som han har läst samt anfört att examinationen dock normalt inte skall vara baserad på inläring av specifik litteratur. Några institutioner har svarat att kurslitteraturen gäller så länge kursplanen gäller.

Högskoleverkets bedömning

I kursplan skall anges den kurslitteratur som skall användas på kursen. Om litteraturen ändras bör studenterna ha möjlighet att delta i omprov som bygger på den tidigare litteraturen. En lämplig ordning är att – såsom vissa lärosäten och institutioner gjort – i riktlinjer ange förutsättningarna för det. Med utgångspunkt i svaren från lärosäten och institutioner anser Högskoleverket att studenterna bör garanteras minst tre prov (inklusive ordinarie prov) under en tid av åtminstone ett år.

Omprov på kurser som har upphört

Sammanfattning

Lärosätena och institutionerna bör i riktlinjer ange hur många omprovstillfällen som skall medges sedan en kurs upphört eller genomgått större förändringar och under hur lång tid. Med utgångspunkt i institutionernas svar anser Högskoleverket att studenterna bör garanteras minst tre omprov under en tid av minst ett år efter det år förändringen skett.

Inledning

Garantier för att ett visst antal omprov medges en viss tid efter det att en kurs har upphört eller genomgått större förändringar, är av stor betydelse för studenterna.

Lärosätenas och institutionernas svar

Följande fråga ställdes till institutionerna. Finns riktlinjer för hur många omprovstillfällen som bör ges i fråga om kurser som upphört eller genomgått större förändringar och i så fall under hur lång tid?

Hälften av de lärosäten som svarat har uppgivit att riktlinjer finns. Bland institutionerna är det mindre än hälften som har uppgivit att riktlinjer finns. Riktlinjerna är oftast utformade så att det anges hur många omprov som skall erbjudas efter det läsår kursen upphört eller genomgått större förändringar och under hur lång tidsperiod. Vanligast är att tre omprov medges under ett år. Färre antal förekommer dock, liksom längre tid. Som mest garanteras sju omprov under tre år (*Fysikinstitutionen, KTH*).

Rektor för *Karolinska institutet* har uppgivit att omprov medges efter behov och att särskilda övergångsbestämmelser ges vid större omläggningar av utbildningen. *Juridiska institutionen, Uppsala universitet*, har uppgivit följande. Enligt universitets riktlinjer gäller att i kurser som upphört eller genomgått större förändringar skall minst tre omprovstillfällen ges under en tidsperiod av skälig längd. När kurser har upphört vid institutionen har

betydligt fler än tre omprovstillfällen erbjudits. Varje gång som utbildningsplaner lagts om och kurser gjorts om eller bytts ut har övergångsregler antagits. Dessa har erbjudit möjligheter till omprov under ca 1,5 år. Därutöver har regelmässigt omprov givits under betydligt längre tid när det funnits behov av sådana.

Högskoleverkets bedömning

Skälen för att garantera studenterna omprovstillfällen sedan en kurs upphört eller genomgått större förändringar är ännu starkare än när litteraturen på en kurs har förändrats. Om omprov inte medges sedan en kurs upphört torde studenter som ännu inte blivit godkända förorsakas betydande merarbete. Lärosätena och institutionerna bör därför i riktlinjer ange hur många omprovstillfällen som skall medges sedan en kurs upphört eller genomgått större förändringar och under hur lång tid. Med utgångspunkt i institutionernas svar anser Högskoleverket att studenterna bör garanteras minst tre omprov under en tid av minst ett år efter det år förändringen skett.

Uppsamlingsprov

Sammanfattning

Det är torde vara av stort värde för studenterna att uppsamlingsprov normalt ges åtminstone inför höstterminsstarten. De flesta lärosäten och institutioner har inte heller anfört några invändningar mot detta. Det kan enligt Högskoleverkets mening vara lämpligt att i riktlinjer fastställa att uppsamlingsprov skall hållas.

Inledning

Med tanke på att studenterna har ett behov av att hålla en viss studietakt är det av intresse att s.k. uppsamlingsprov ges inför terminsstarten.

Lärosätenas och institutionernas svar

Följande fråga ställdes till institutionerna. Från studenthåll har anmärkts mot att många institutioner endast erbjuder ett omprov i anslutning till det ordinarie provtillfället. Önskemål har framförts om att s.k. uppsamlingsprov bör anordnas inför varje terminsstart. Finns det skäl som talar emot att detta görs regelmässigt?

De flesta lärosäten och institutioner har inte anfört skäl mot att regelmässigt erbjuda uppsamlingsprov inför terminsstart och erbjuder också sådana prov, i vart fall inför höstterminen. Bl.a. *Juridiska institutionen, Uppsala universitet*, har anfört att starka invändningar kan resas mot att uppsamlingsprov hålls inför starten av vårterminen, eftersom det i alltför hög grad skulle störa studenterna i den kurs de läser då.

Två institutioner har anfört att lärarnas arbetssituation talar mot att uppsamlingsprov ges regelmässigt. *Institutionen för teknik, Högskolan i Trollhättan/Uddevalla*, har anfört resursskäl mot uppsamlingsprov. *Institutionen för medie- och kommunikationsvetenskap, Mithögskolan*, har uppgivit att ekonomiska skäl utgör ett skäl mot och anfört följande. En extra tentamen innebär som regel lika mycket arbete som de två som ges och införandet av ett uppsamlingsheat skulle sannolikt sprida studenternas

tentamina så att fler nyttjade uppsamlingsheatet. Institutionen skulle med andra ord få lägre kostnadseffektivitet vid varje provtillfälle och därmed tvingas att ta resurser från undervisning till tentamina.

Högskoleverkets bedömning

För att få studiemedel måste studenterna visa upp studieresultat. Särskilt om långa kurser ges kan ett underkänt prov få till följd att en student inte medges ytterligare studiemedel. För många kan det innebära att studierna måste avbrytas, i vart fall tillfälligt. Det torde därför vara av stort värde för studenterna att uppsamlingsprov normalt ges åtminstone inför höstterminsstarten. De flesta lärosäten och institutioner har inte heller anfört några invändningar mot detta. Det kan enligt Högskoleverkets mening vara lämpligt att i riktlinjer fastställa att uppsamlingsprov skall hållas.

Byte av examinator

Sammanfattning

I en regel i högskoleförordningen före den 1 juli 1993 angavs förutsättningarna för byte av examinator. Rätt att begära sådant byte fanns för studerande som hade underkänts två gånger i prov. I nu gällande högskoleförordning saknas en motsvarande regel. Av inkomna svar framgår att de flesta lärosäten och institutioner har riktlinjer som motsvarar den gamla regeln. Vissa variationer i förutsättningarna förekommer dock. Ett mindre antal lärosäten saknar helt riktlinjer på detta område. Från rättssäkerhetssynpunkt är det viktigt att studenterna har möjlighet att begära byte av examinator och att förutsättningarna är klara. Högskoleverket föreslår därför att en regel som anger förutsättningarna för byte av examinator införs i högskoleförordningen.

Inledning

Före den 1 juli 1993 fanns en regel i högskoleförordningen (SFS 1977:263, 7 kap. 6 § andra stycket) med följande lydelse.

Studerande, som har underkänts två gånger i prov för viss kurs eller del av kurs, har rätt att hos det organ som utser den lärare som skall bestämma betyget för kursen, begära att en annan lärare utses för att bestämma betyget för honom.

I den nu gällande högskoleförordningen (SFS 1993:100) finns inte någon motsvarande regel.

Lärosätenas och institutionernas riktlinjer

Institutionerna tillfrågades om riktlinjer finns för under vilka förutsättningar en student har rätt att byta examinator. Flertalet lärosäten och institutioner har uppgivit att man har riktlinjer motsvarande den tidigare regeln i högskoleförordningen. Vid två universitet har student dock rätt att begära byte av examinator först efter tre underkända prov. Av svaren framgår att ett mindre antal lärosäten saknar riktlinjer såväl för lärosätet som på institutionsnivå. I övrigt har vissa institutioner uppgivit att riktlinjer saknas men att praxis är att tillämpa den gamla regeln i högskoleförordningen.

I vissa av lärosätenas riktlinjer anges även att student på motsvarande sätt har möjlighet att byta handledare för uppsats eller examensarbete. I ett fall har studenten rätt att byta handledare under handledd praktik.

Enligt riktlinjerna för *Högskolan i Skövde* har student rätt att få ny examinator utsedd, under förutsättning att detta är möjligt med hänsyn till disponibla lärarresurser vid högskolan.

Juridiska institutionen vid Uppsala universitet har uppgivit följande. Enligt universitetets riktlinjer skall en student som underkänts i visst prov tre gånger på egen begäran ha möjlighet att byta examinator eller examinationsform. Denna regel torde inte alltid vara lätt att följa. Formellt är en person examinator för en kurs men ofta är alla eller de flesta lärarna på kursen inblandad i bedömningen av studenternas prestationer. Ska intentionerna i ovan återgivna regel följas torde alla dessa lärare vara diskvalificerade som ny examinator.

Högskoleverkets bedömning

Av svaren från lärosäten och institutioner framgår att de flesta har riktlinjer motsvarande den gamla regeln i högskoleförordningen. Ett mindre antal lärosäten och institutioner saknar dock riktlinjer om byte av examinator. Vidare anges i två universitets riktlinjer att byte av examinator kan bli aktuellt först efter tre underkända prov.

Från rättssäkerhetssynpunkt är det viktigt att studenterna har möjlighet att begära att en annan examinator skall bestämma betyget på en kurs. Förutsättningarna för byte av examinator måste vara kända och klara för studenterna. Inkomna svar visar att förutsättningarna för sådant byte i viss mån varierar mellan lärosätena och institutionerna. Ett mindre antal lärosäten saknar helt riktlinjer på detta område. Sammantaget utgör detta enligt Högskoleverkets mening tillräckliga skäl för att en regel som anger förutsättningarna för byte av examinator på nytt införs i högskoleförordningen. För de flesta lärosäten innebär detta inte någon förändring. För studenterna innebär det att en enhetlig ordning införs på samtliga universitet och högskolor. Högskoleverket föreslår därför att en sådan regel införs i högskoleförordningen.

Begränsning av rätten att genomgå prov

Sammanfattning

Enligt uttalanden i förarbetena till 1993 års universitets- och högskolereform har universitet och högskolor rätt att besluta om begränsningar av antalet prov- och praktiktillfällen. Utbildningsutskottet uttalade dock att utskottet utgick från att begränsningarna endast kommer till användning där behovet är särskilt stort. Såvitt framgår av inkomna svar förekommer sådana begränsningar vid åtta lärosäten. Vissa av begränsningarna är av sådan art att de enligt Högskoleverkets mening kan ifrågasättas mot bakgrund av vad som anfördes i nämnda förarbeten. Verket avser därför att under 1999 göra en fullständig kartläggning av vilka begränsningar som förekommer.

Enligt Högskoleverkets mening bör det ankomma på institutioner som begränsat antalet provtillfällen att erbjuda studenterna stödåtgärder för att i möjligaste mån förhindra att studenter tvingas avbryta sin utbildning.

Inledning

Enligt en regel i högskoleförordningen före den 1 juli 1993 hade studerande som hade underkänts i prov rätt att genomgå förnyat prov för att få godkänt betyg. En sådan regel saknas i den nu gällande högskoleförordningen. I stället uttalades i förarbetena till 1993 års universitets- och högskolereform att lärosätena bör ha möjlighet att, med stöd av högskolelagens krav på effektivt resursutnyttjande, fatta beslut om begränsningar i rätten att genomgå prov och genomföra praktikperioder. Utbildningsutskottet utgick från att begränsningen endast kommer till användning där behovet är särskilt stort.

Lärosätenas och institutionernas svar

Förekommer begränsningar av antalet provtillfällen?

Följande fråga ställdes till institutionerna.

- Enligt uttalanden i förarbetena till högskoleförordningen bör universitet och högskolor kunna fatta beslut om begränsningar av studentens rätt att genomgå prov. Det ansågs därför inte nödvändigt att införa någon regel om detta i högskoleförordningen. Finns regler eller riktlinjer för hur många provtillfällen som högst medges en student?

De flesta lärosäten och institutioner har uppgivit att begränsningar av rätten att genomgå prov inte förekommer. Begränsningar förekommer dock vid följande lärosäten och institutioner.

Enligt riktlinjerna för *Uppsala universitet* får rätten till nytt prov för att uppnå godkänt betyg endast begränsas med stöd i beslut av rektor. Begränsningar finns för studerande inom de medicinska och farmaceutiska fakulteternas områden liksom inom lärarutbildningens praktik. Högst fem provtillfällen respektive två praktikperioder medges. Om synnerliga skäl finns kan ytterligare tillfällen medges.

Enligt regelsamlingen för *Umeå universitet* skall antalet tentamenstillfällen uppgå till minst fyra. Eventuell begränsning av tentamenstillfällen skall anges i kursplan. Vid praktikutbildning gäller särskilda regler för varje utbildningsområde (t.ex. lärarutbildning). *Arkeologiska institutionen, Umeå universitet*, har uppgivit att antalet provtillfällen är begränsat till tre.

I allmänna bestämmelser för *Linköpings universitet* anges följande. Studerande som underkänts i prov på kurs har, om inte särskilda skäl föreligger, rätt att genomgå förnyat prov. Om särskilda skäl som avser utbildningens innehåll och uppläggning föreligger får fakultetsnämnd besluta om en begränsning av antalet tentamenstillfällen. Sådana beslut skall anmälas till universitetsstyrelsen. Hälsouniversitetets fakultetsnämnd har beslutat att antalet examinationstillfällen skall begränsas till fem och att termin får genomgåas högst två gånger.

Enligt rektor för *Karolinska institutet* förekommer begränsningar av antalet prov; olika antal för olika utbildningar och kurser.

Enligt rektor för *Högskolan i Växjö* rör enda begränsningen i antalet provtillfällen praktiken för studenter på lärar- samt barn- och ungdomsprogrammen. *Institutionen för pedagogik, Högskolan i Växjö*, har uppgivit att antalet praktiktillfällen är begränsade.

Institutionen för musikteori, Kungl. Musikhögskolan i Stockholm, har uppgivit att efter ordinarie prov ges tre möjligheter till omprov och därefter ytterligare ett tillfälle för annan lärare.

Institutionen för barn- och ungdomsvetenskap, Lärarhögskolan i Stockholm, har uppgivit att två extra provtillfällen ges.

Institutionen för biologi och kemiteknik, Mälardalens högskola, har uppgivit att studenterna vid institutionen har rätt till två omtentamenstillfällen, men att ingen hittills har vägrats att gå upp fler gånger.

Stödåtgärder

Följande frågor ställdes till institutionerna. Om lärosätet/institutionen efter ett antal provtillfällen inte medger att studenten deltar i fler prov;

- a) vilka åtgärder – i form av stöd etc. – vidtas för att förhindra en sådan situation?
- b) har riktlinjer om detta beslutats?

Rektor för *Uppsala universitet* har lämnat följande svar.

- a) Inom den medicinska fakulteten gäller att studenten för att gå upp i det fjärde försöket skall lämna in en skriftlig ansökan om att få delta i tentamen. Studierektor/kursledare skall därvid tillsammans med studenten analysera situationen och vid behov erbjuda stödinsatser i syfte att optimera studentens förberedelser inför tentamen.
- b) Ja, för medicinska fakulteten samtidigt som beslut om begränsningar togs.

Rektor för *Umeå universitet* har lämnat följande svar.

- a) Studierådgivning och avrådan-samtal. Förekommer vid samtliga fakulteter.
- b) Nej.

Rektor för *Linköpings universitet* har lämnat följande svar.

- a) Vid underkänt resultat på första omtentamen skall stödåtgärder sättas in. Inför femte och sista examinationstillfället skall studierektor delta i planeringen av studier och examination.
- b) Tillämpningsanvisningar beslutade av Hälsouniversitetets grundutbildningsråd.

Rektor för *Karolinska institutet* har uppgivit följande.

- a) KI har ett helt ”åtgärds paket” för denna situation. Bl.a. etableras kontakt med studievägledare, studierektor och i förekommande fall, kurator.
- b) Ja, vid medicinska fakulteten.

Arkeologiska institutionen, Umeå universitet, har svarat att inga stödåtgärder sätts in.

Institutionen för pedagogik, Högskolan i Växjö, har uppgivit att om studenten är olämplig för läraryrket rekommenderas han eller hon att sluta utbildningen och gå över till något annat.

Institutionen för musikteori, Kungl. Musikhögskolan i Stockholm, har anfört att institutionen är liten och att det därför inte känts angeläget att i alltför hög grad formalisera provhanteringen. Institutionens praxis tillgodoser såväl institutionens kvalitetskrav som studentens rättssäkerhet.

Institutionen för barn- och ungdomsvetenskap, Lärarhögskolan i Stockholm, har uppgivit att handledning sker mellan provtillfällena och att erbjudande sedan ges att gå om kursen.

Institutionen för biologi och kemiteknik, Mälardalens högskola, har uppgivit bl.a. följande. Inga riktlinjer finns. Det bör vara studentens ansvar att klara tentamina, inte högskolans. Vad gäller stöd till studenten är hela kursen ett stöd som syftar till att hjälpa studenten att klara examinationen.

Utredning

I 1977 års högskoleförordningen fanns inte någon regel om begränsning av antalet provtillfällen. Tvärtom angavs att studerande som hade underkänts i prov hade rätt att genomgå förnyat prov för att få godkänt betyg (7 kap. 6 § första stycket högskoleförordningen (1977:263)). I tidigare författningar, se

t.ex. 19 § kungörelsen (1969:332) om utbildning vid teknisk fakultet, fanns dock angivet en möjlighet för en högskola att stänga av en studerande som underkänts fyra gånger i prov för samma ämne eller del av ämne från ytterligare prov vid fakulteten.

Frågan om begränsning av antalet provtillfällen togs upp i förarbetena till 1993 års universitets- och högskolereform.

I promemorian Fria universitet och högskolor (Ds 1992:1, s. 23) anfördes följande.

För närvarande finns inga begränsningar i studentens rätt att genomgå förnyat prov för att få godkänt betyg. Det bör dock vara möjligt för de lokala högskolemyndigheterna att i kursplan föreskriva om en sådan begränsning. I förslaget till ny högskoleförordningen ... har intagits bestämmelser om att föreskrift får ges om att en student inte får genomgå förnyat prov mer än högst fyra gånger. En sådan bestämmelse är främst avsedd för att förhindra att en student genom upprepade misslyckade prov tar orimligt stora resurser i anspråk.

I propositionen Frihet för kvalitet (prop. 1992/93:1 s. 43–44) anförde departementschefen följande med anledning av förslaget i promemorian.

Denna föreslagna möjlighet har orsakat delade meningar i remissopinionen, där främst SACO, TCO, SFS, enskilda studentkårer och enskilda studenter vänder sig mot förslaget. Universiteten och högskolorna är däremot i de flesta fall positiva till förslaget och en del vill ha utökade möjligheter att begränsa studenternas rätt att upprepade gånger genomgå praktik etc. Några av universiteten anser att den här typen av beslut borde kunna fattas av dem själva utan särskild reglering i förordningen.

För egen del vill jag framhålla att syftet med den föreslagna bestämmelsen var att göra det möjligt för ett universitet eller en högskola att begränsa antalet provtillfällen – både tentamenstillfällen och praktik – i de fall en obegränsad rätt skulle leda till orimligt resursslöseri.

Jag har – efter att noga ha övervägt de olika argumenten – kommit fram till att det bör vara möjligt för varje universitet och högskola att själv fatta beslut om eventuella begränsningar i rätten att genomgå tentamina och genomföra praktikperioder. Grunden för sådana beslut kan sökas i högskolelagens krav på effektivt resursutnyttjande. Jag anser därför inte att det är nödvändigt att

införa en bestämmelse i förordningen för att universitet och högskolor skall ha den rätten. Jag utgår från att de beslutsorgan som har att ta ställning till sådana begränsningsförslag i sin bedömning väger in den typen av argument som bl.a. framförts av de fackliga organisationerna och studenterna

Utbildningsutskottet (bet. 1992/93:UbU3 s. 29) anförde följande med anledning av regeringens förslag.

De olika remissyttrandena till departementspromemorian Fria universitet och högskolor (Ds 1992:1) uppvisade en splittrad bild vad angår behovet av en begränsning av rätten att genomgå prov. Många anser instrumentet vara tveksamt för effektiviseringen av studierna. Andra förordar dock en begränsning av antalet provtillfällen. Sannolikt föreligger skillnader i synsätt mellan olika fakulteter och discipliner. Utskottet anser därför att möjligheten att begränsa antalet provtillfällen skall finnas men utgår samtidigt från att begränsningen endast kommer till användning där behovet är särskilt stort.

Enligt 1 kap. 4 § andra stycket högskolelagen (1992:1434) är det en gemensam angelägenhet för högskolornas personal och studenterna vid högskolorna att de tillgängliga resurserna utnyttjas effektivt för att hålla en hög kvalitet i verksamheten.

I promemorian Studentinflytande inom högskolan (Ds 1998:51, s. 174) har frågan om begränsning av antalet provtillfällen tagits upp. Arbetsgruppen anförde följande.

När det gäller begränsning av antalet prov menar vi att det från rättssäkerhets-synpunkt är tveksamt att tillåta så långtgående bestämmelser utan tydligt författningsstöd. Att en högskola på egen hand kan införa bestämmelser som i praktiken innebär ett avskiljande från studierna står inte heller i proportion till de mycket rigorösa krav som i övrigt reglerar avskiljande och de betydande krav på passivitet som gäller för att rätten att delta i undervisning ska gå förlorad.

Vi menar givetvis att det är positivt om högskolan har en viss praxis som innebär att man fångar upp de studenter som misslyckats flera gånger i prov och diskuterar det enskilda fallet. Det bör däremot inte, anser vi, mot bakgrund av ovanstående resonemang vara möjligt att lokalt inrätta en regel som automatiskt innebär att studenterna förvägras rätt att delta i undervisningen därför att man misslyckats i ett visst antal prov. Sådana regler riskerar också att ytterligare fokusera studentens intresse enbart på examinationen.

Resning är ett s.k. extraordinärt rättsmedel som innebär att kammarrätt eller Regeringsrätten kan besluta att ett ärende skall tas upp till förnyad prövning trots att beslutet i ärendet vunnit laga kraft, vilket är fallet när ett beslut inte kan överklagas. Förutsättningarna för att bevilja resning är att det på grund av något särskilt förhållande finns synnerliga skäl att pröva saken på nytt. Regeringsrätten har haft att ta ställning till om resning skulle beviljas i ett ärende där Nämnden för grundläggande tandläkarutbildning vid Lunds universitet hade beslutat att en studerande, som hade underkänts i prov för s.k. terminsexamen vid sju tillfällen, inte skulle erbjudas ytterligare provtillfällen och att den studerandes kursplats därmed var förverkad. Regeringsrätten fann att det inte hade visats att beslutet stred mot någon författning eller att det i övrigt förelegat någon sådan särskild omständighet som kunde utgöra grund för resning (Regeringsrättens årsbok 1996 not. 285).

Högskoleverkets bedömning

Begränsningar av antalet provtillfällen

Vissa universitet och högskolor har beslutat om begränsningar av antalet prov- och praktiktillfällen med stöd av uttalanden i förarbetena till nu gällande högskolelag. Högskoleverket har i sin uppgift som tillsynsmyndighet över universitet och högskolor haft att ta ställning till begränsningar av antalet provtillfällen i fråga om medicinska och odontologiska utbildningar. Verket har därvid inte haft något att invända mot begränsningarna som sådana.

Såvitt framkommit av inkomna svar förekommer begränsningar av rätten att genomgå prov eller praktik vid åtta lärosäten. Begränsningarna gäller huvudsakligen prov på medicinska och farmaceutiska utbildningar och praktik på lärarutbildningar. Vid Umeå universitet har Arkeologiska institutionen beslutat om begränsningar i rätten att genomgå prov. Även vid institutionen för musikteori, Kungl. Musikhögskolan i Stockholm, institutionen för barn- och ungdomsvetenskap, Lärarhögskolan i Stockholm, samt institutionen för biologi och kemiteknik, Mälardalens högskola, har begränsningar beslutats. Vid nämnda institutioner är antalet omprovstillfällen begränsade till två, utom vid institutionen för musikteori där fyra omprovstillfällen medges.

Mot denna bakgrund finns det anledning att påminna om departementschefens uttalande att syftet med den föreslagna bestämmelsen var att göra det möjligt för ett universitet eller en högskola att begränsa antalet provtillfällen – både tentamenstillfällen och praktik – i de fall en obegränsad rätt skulle leda till orimligt resursslöseri. Utbildningsutskottet uttalade att utskottet utgick från att begränsningen endast kommer till användning där behovet är särskilt stort.

Av intresse är även hur många provtillfällen som medges. Vid flera institutioner medges endast tre provtillfällen per kurs.

Inkomna svar visar enligt Högskoleverkets mening att det förekommer begränsningar i rätten att delta i prov som kan ifrågasättas. Högskoleverket anser dock att en fullständig kartläggning av vilka begränsningar som förekommer vid universitet och högskolor bör göras samt att lärosätena bör ges tillfälle att redogöra för skälen till införda begränsningar, innan eventuella åtgärder föreslås. Verket avser att göra en sådan undersökning under 1999.

Stödåtgärder

Att vägra en student fler provtillfällen på en kurs innebär normalt att studenten måste avbryta sin utbildning. Det bör enligt Högskoleverkets mening anses ankomma på institutioner som begränsat antalet provtillfällen att erbjuda studenterna stödåtgärder för att i möjligaste mån förhindra detta.

Av inkomna svar framgår att vissa institutioner helt saknar rutiner för hur sådant stöd skall ges.

Vid medicinska fakulteten, Uppsala universitet, skall studenten enligt riktlinjerna för att gå upp i det fjärde (näst sista) försöket lämna in en skriftlig ansökan om att få delta i tentamen. Studierektor/kursledare skall därvid tillsammans med studenten analysera situationen och vid behov erbjuda stödinsatser i syfte att optimera studentens förberedelser inför tentamen.

Vid Umeå universitet ges studierådgivning och ”avrådansamtal”. Riktlinjer har dock inte fastställts. Vid Hälsouniversitetet, Linköpings universitet, skall enligt beslutade anvisningar stödåtgärder sättas in vid underkänt

resultat på första omtentamen. Inför femte och sista examinationstillfället skall studierektor delta i planeringen av studier och examination. Karolinska institutet har "ett helt åtgärdspaket" med kontakt med studievägledare, studierektor och kurator. Riktlinjer har beslutats.

Det är enligt Högskoleverkets mening viktigt att riktlinjer om stödåtgärder finns vid de institutioner som begränsat antalet provtillfällen. Någon bör vara ansvarig för åtgärderna vid institutionen, exempelvis studierektor. Det är också viktigt att rutiner finns för att "fånga upp" de studenter som riskerar att förlora sin rätt att delta i prov på viss kurs. Det kan ske på olika sätt. Vid medicinska fakulteten vid Uppsala universitet begär man av studenten att han eller hon ansöker skriftligen om att få delta i det fjärde och näst sista provet. Detta är ett sätt att få vetskap om att stödåtgärder behöver sättas in. Olika rutiner kan behövas på olika institutioner.

Utlämnande av prov

Sammanfattning

En students skrivning är allmän handling när ärendet om betygssättning har slutbehandlats. Lärosätet får därefter lämna ut skrivningen till studenten. Om studenten eller någon annan begär att få en kopia av skrivningen är lärosätet skyldigt att mot betalning lämna ut en sådan.

Själva provet kan enligt Högskoleverkets mening inte anses vara en allmän handling innan provet har hållits. Därefter skall en kopia av provet lämnas ut till den som begär det om inte sekretess kan anses föreliggande.

Inledning

En student kan ha ett intresse av att ta del av dels tidigare prov, dels egen (eller andra studenters) skrivning. I detta avsnitt skall utredas under vilka förutsättningar universitet och högskolor är skyldiga att lämna ut sådana handlingar.

Lärosätenas och institutionernas svar

Följande fråga ställdes till institutionerna. Vilken praxis har lärosätet/institutionen när det gäller begäran om utlämnande av prov?

När det gäller inlämnade tentamenssvar har alla institutioner, med något undantag, uppgivit att de lämnas ut till studenterna på begäran. *Institutionen för hälsovetenskap, Högskolan i Halmstad*, har uppgivit att studenterna får se sitt prov och kopiera det om de önskar. Ej avhämtade skrivningar gallras efter ett år.

Vad gäller provets frågor har *Juridiska institutionen, Uppsala universitet*, anfört följande. Själva provet torde vara att betrakta som allmän handling. Sådana skall lämnas ut om inte en regel om sekretess medger att den hålls hemlig. I sekretesslagen 4 kap. 3 § finns en regel om sekretess för uppgift som ingår i eller utgör underlag för bl.a. prov. Prov kan enligt denna regel hållas hemliga så länge syftet med provet motverkas om det lämnas ut. Vid

institutionen tolkas denna regel på det sättet att när ett prov är genomfört så råder inte längre sekretess för det. *Institutionen för livsmedelsvetenskap, Statens lantbruksuniversitet*, har uppgivit att institutionen inte lämnar ut föregående års tentamensfrågor till studenterna för att i någon mån begränsa kännedomen av olika tentamensfrågor, eftersom det tar mycket tid att skriva nya frågor.

Utredning

Enligt 2 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen (TF) har varje svensk medborgare rätt att ta del av allmänna handlingar. En handling är enligt 2 kap. 3 § TF allmän om den förvaras hos myndighet och enligt 6 eller 7 § är att anse som inkommen till eller upprättad hos myndighet. Enligt 7 § första stycket anses handling upprättad hos myndighet, när den har expedierats. Handling som ej har expedierats anses upprättad när det ärende till vilket den hänför sig har slutbehandlats hos myndigheten eller, om handlingen ej hänför sig till visst ärende, när den har justerats av myndigheten eller på annat sätt färdigställts.

Av 2 kap. 2 § TF framgår att rätten att ta del av allmänna handlingar endast får begränsas om det anges i lag (sekretesslagen).

Justitieombudsmannen har i det beslut som nämnts tidigare i rapporten (se bilaga 3) haft att bedöma under vilka förutsättningar ett universitet är skyldigt att lämna ut en kopia av en tentands skrivning. JO anförde följande.

För att besvara frågan om den studerandes rätt att få kopia av sin rättade skrivning måste man ... klargöra, huruvida denna vid tiden för begäran hos universitetet är att anse som en där förvarad allmän handling. Om så är fallet har den studerande enligt 2 kap. 13 § tryckfrihetsförordningen (TF) en oavvislig rätt att mot betalning erhålla kopia (från undantag beroende på föreskrifter om sekretess bortses, då ingen sekretessregel torde vara tillämplig i det enskilda fallet).

Tentamenskivning med av examinator påförda kommentarer och anteckningar om rättningen är att anse som en hos myndigheten framställd handling. En handling av aktuellt slag är enligt 2 kap. 7 § TF att anse som upprättad och allmän, när det ärende till vilket den hänför sig till har slutbehandlats hos myndigheten. Det ärende till vilken handlingen hörde [i

det aktuella fallet] ... kan inte anses slutbehandlat hos myndigheten förrän examinator efter skrivningsgenomgången undertecknat samtliga tentamenslistor.

Enligt 4 kap. 3 § sekretesslagen (1980:100) gäller sekretess för uppgift som ingår i eller utgör underlag för kunskapsprov eller psykologiskt prov under myndighets överinseende, om det kan antas att syftet med provet motverkas om uppgiften röjs.

I Kommentar till sekretesslagen² (s. 114) f) anförts följande beträffande denna bestämmelse.

Sekretessen kan bli aktuell främst inom utbildningsväsendet och försvaret. –

– –

Paragrafens skaderekvisit innebär att sekretess gäller endast om det kan antas att syftet med provet motverkas om uppgiften röjs. Utformningen av skaderekvisitet innebär att paragrafen framför allt får betydelse för de s.k. standardiserade proven, dvs. prov som upprepas. Så länge samma provhandlingar används gäller alltså sekretess för uppgifterna i dessa.

Av arkivförordningen (1991:446) framgår att statliga myndigheter får gallra allmänna handlingar endast i enlighet med föreskrifter eller beslut av Riksarkivet. Riksarkivet har i gallringsbeslut nr 818 den 1 mars 1982 (bilaga 4) anført följande.

Svar på provuppgift vid skriftligt prov anordnat av högskoleinstitution (motsvarande) får

antingen återlämnas till den studerande

eller utgallras sedan ett år förflutit från dagen för betygssättningen.

Högskoleverkets bedömning

Sedan ett ärende om betygssättning har slutbehandlats är studentens skrivning allmän handling. Lärosätet får lämna ut skrivningen till studenten. Om studenten eller någon annan begär att få en kopia av skrivningen är lärosätet skyldigt att mot betalning lämna ut en sådan. Efter ett år får lärosätet gallra ut kvarvarande skrivningar.

² Corell m.fl., 3:e uppl. 1992, Lund

Själva provet kan enligt Högscoleverkets mening inte anses vara en allmän handling innan provet har hållits. Därefter skall en kopia av provet lämnas ut till den som begär det om inte sekretess kan anses föreligga. Sekretess gäller enligt 4 kap. 3 § sekretesslagen om det kan antas att syftet med provet motverkas om uppgiften röjs. Ett lärosäte kan alltså hävda att sekretess gäller för ett prov som upprepas. Om ett lärosäte vägrar att lämna ut ett prov med hänvisning till att sekretess föreligger, skall myndigheten skyndsamt meddela ett beslut med den innebörden och upplysa om hur beslutet kan överklagas.

Information och utbildning

Informationen till studenterna

Lärosätenas och institutionernas riktlinjer måste vara kända för studenterna. Det är därför nödvändigt att studenterna informeras om dem. Informationen bör vara målgruppsanpassad, överskådlig och lättbegriplig.

Av inkomna svar till Högskoleverket framgår att lärosätena och institutionerna använder följande medel för informationen till studenterna. Riktlinjerna. Studiehandböcker. Utbildnings- och kursplaner. Särskilda broschyrer. Hemsidor på Internet. Muntlig information vid kursstart. Kurs-PM inför kursstart.

Denna rapport visar att riktlinjer för examination kan bli relativt omfattande. Sådana riktlinjer bör enligt Högskoleverkets mening ges ut i särskilda dokument. Uppsala universitet och Umeå universitet har t.ex. gett ut Riktlinjer för studenternas arbetsvillkor respektive Regelsamling för studenter inom den grundläggande högskoleutbildningen. Även institutioners riktlinjer bör ges ut i särskilda dokument. Särskilda studiehandböcker är vanligt förekommande och torde vara ändamålsenliga från informations-synpunkt.

Rektor för Stockholms universitet har i sitt svar till Högskoleverket anfört att det är helt avgörande att informationen görs känd för studenterna i god tid före examinationen. Högskoleverket delar denna uppfattning.

Utbildning av lärarna

Lärosätenas och institutionernas riktlinjer måste givetvis även vara kända för examinatorerna. I likhet med deltagarna i seminariet den 30 november 1998 vill Högskoleverket framhålla att intern utbildning av lärarna i dessa frågor är av stor betydelse för en rättssäker examination. Lärosätena och institutionerna bör även följa upp hur riktlinjerna tillämpas. Högskoleverket avser att följa upp vilka åtgärder som vidtas på lärosätena med anledning av denna rapport.

Bilaga I

Deltagare i seminarium den 30 november 1998

Uppsala universitet	Einar Lauritzen	Universitetsledningen
Lunds universitet	Annelie Sylvén Troedsson Paula Uddman	Universitetsledningen Statsvetenskapliga institutionen
Göteborgs universitet	Anna af Trampe Rita Foss Fridlitzius	Universitetsledningen Vetenskapsteoretiska institutionen
Stockholms universitet	Marika Riben	Universitetsledningen
SLU	Frank Sterner Anders André	Universitetsledningen Institutionen för livsmedelsvetenskap
Umeå universitet	Göran Wikander Jan Ahlqvist Björn Varenius	Universitetsledningen Institutionen för Oral diagnostisk radiologi Arkeologiska institutionen
Linköpings universitet	Lars Rydberg	Universitetsledningen
Karolinska Institutet	Annika Sääf-Rothoff	Universitetsledningen
Kungl. Tekniska Högskolan	Marianne Öfverström	Universitetsledningen
Högskolan Dalarna	Peter Köves	Profilen för Industri och Teknik

Högskolan i Gävle	Lars Hjärne	Institutionen för ekonomi
Högskolan i Halmstad	Barbro Boström	Institutionen för hälsovetenskap
Högskolan i Karlstad	Lena Fries Rune Klockare	Högskoleledningen Institutionen för natur och miljö
Högskolan i Växjö	Per-Erik Nilsson	Högskoleledningen
Högskolan i Örebro	Marieanne Alsne Stewe Persson	Högskoleledningen Institutionen för idrott och hälsa
Idrottshögskolan i Sthlm	Leif Strand Eva Kraepelien-Strid	
Lärarhögskolan i Sthlm	Bengt Coliander	Institutionen för barn- och ungdomsvetenskap
Mitthögskolan	Börje Alström Ann-Margret Nilsson	Institutionen för medie- och kommunikationsvetenskap Institutionen för vårdvetenskap
Konstfack	Inger Breitholtz	Institutionen för konst
Södertörns högskola	Marie Bollmark Mona Lindén	Naturvetenskap Humaniora och samhällsvetenskap
SFS	Helena Söderlind Suzanna Johansson	Vice ordförande Jurist

Bilaga 2

Frågor om regler och riktlinjer samt praxis i examinationen inom grundläggande högskoleutbildning

Det finns många olika examinationsformer. Nedanstående frågor är utformade huvudsakligen utifrån förhållandena vid traditionella salskrivningar, som är den vanligaste examinationsformen. Svaren bör dock avse även andra examinationsformer, om frågeställningen är relevant.

Ange för varje fråga om reglerna finns i kursplan eller om riktlinjer antagits av lärosätets ledning eller av institutionen.

1. Om lärosätet eller institutionen har antagit allmänna riktlinjer för examinationen var vänlig bifoga dem till svaret till Högskoleverket.
2. Hur informerar lärosätet/institutionen studenterna om vilka regler och riktlinjer samt vilken praxis som tillämpas i fråga om examination?
3. Från studenthåll har framhållits att objektiviteten vid rättning av prov som är skriftligt främjas om provdeltagarens namn och personnummer inte anges på provet (anonyma prov).
 - a) Vilka erfarenheter finns av detta?
 - b) Examinator måste veta vem han eller hon examinerar. Hur går det till när betygsbeslutet fattas i slutskedet av handläggningen?
 - c) Skulle anonyma prov kunna tillämpas regelmässigt?
4. Om ett prov inte kommer till stånd vid utsatt tillfälle på grund av misstag från examinatorns eller institutionens sida eller en student p.g.a. annat misstag från lärosätets sida inte kan examineras; finns riktlinjer för när ett nytt provtillfälle skall hållas?
 - a) Anges tidpunkt för omprov redan vid det ordinarie provet?
 - b) Vilka skäl finns emot att detta görs regelmässigt?
6.
 - a) Finns regler eller riktlinjer för hur lång rättningstiden får vara?
 - b) Om inte; vilka tider anser lärosätet/institutionen vara rimliga (med beaktande av kursers olika omfattning)?

7. a) Hur tillkännages betygsbeslutet för studenten?
b) Under vilka förutsättningar anses beslutet kunna ändras - till studentens fördel eller nackdel – efter tillkännagivandet?
8. a) Är skrivningsgenomgång obligatorisk och skall examinator alltid närvara vid genomgången?
b) Anges datum för skrivningsgenomgång redan vid provtillfället?
c) Finns riktlinjer för hur lång tid innan omprovet skrivningsgenomgång bör hållas? Om inte; hur lång tid anser lärosätet/institutionen vara rimlig (med beaktande av kursers olika omfattning)?
9. Finns riktlinjer för hur och inom vilken tid provdeltagare skall framföra anmärkningar mot rättningen av ett prov?
10. Särskilda frågor när det gäller ändring av betygsbeslut är dels om en student som erhållit betyget Godkänd på kursen vid förnyat prov kan medges ett nytt, högre betyg, dels om en student som erhållit minst betyget Godkänd kan underkännas på egen begäran. Vilka riktlinjer eller vilken praxis tillämpas på lärosätet/institutionen i dessa frågor?
11. a) Finns riktlinjer för hur lång tid efter tillkännagivandet av tentamensresultat omprov bör hållas?
b) Om inte; vilka tider anser lärosätet/institutionen vara rimliga (med beaktande av kursers olika omfattning)?
12. Finns riktlinjer för att omprov skall bygga på samma litteratur/material som det ordinarie provet och i så fall under hur lång tid?
13. Finns riktlinjer för hur många omprovstillfällen som bör ges i fråga om kurser som upphört eller genomgått större förändringar och i så fall under hur lång tid?
14. Från studenthåll har anmärkts mot att många institutioner endast erbjuder ett omprov i anslutning till det ordinarie provtillfället. Önskemål har framförts om att s.k. uppsamlingsprov bör anordnas inför varje terminsstart.
Finns det skäl som talar emot att detta görs regelmässigt?
15. Före den 1 juli 1993 fanns en regel i högskoleförordningen om att den som hade underkänts två gånger vid prov hade rätt att byta examinator. Någon sådan regel återfinns inte i den nu gällande högskoleförordningen. Finns riktlinjer för under vilka förutsättningar en student har rätt att byta examinator?

16. Enligt uttalanden i förarbetena till högskoleförordningen bör universitet och högskolor kunna fatta beslut om begränsningar av studentens rätt att genomgå prov. Det ansågs därför inte nödvändigt att införa någon regel om detta i högskoleförordningen.
Finns regler eller riktlinjer för hur många provtillfällen som högst medges en student?
17. Om lärosätet/institutionen efter ett antal provtillfällen inte medger att studenten deltar i fler prov;
 - a) vilka åtgärder – i form av stöd etc. – vidtas för att förhindra en sådan situation?
 - b) har riktlinjer om detta beslutats?
18. Vilken praxis har lärosätet/institutionen när det gäller begäran om utlämnande av prov?
19. Högskoleverket får relativt ofta frågor från studenter om skriftliga grupprov, dvs. när flera studenter examineras gemensamt på en gruppuppgift. Studenterna anser att det inte är rättvist att bedömningen av deras prestationer påverkas av andra studenters prestationer. Hur ser lärosätet/institutionen på denna examinationsform från rättssäkerhets-synpunkt?
20. Det är vanligt förekommande att kurser innehåller obligatoriska moment som skall ha fullgjorts före det avslutande provet. Får studenter som inte fullgjort obligatoriet delta i slutprovet? Kan obligatoriet fullgöras i efterhand och i så fall på vilket sätt?
21. Övriga frågeställningar som lärosätet/institutionen anser bör tas upp i rapporten.

Bilaga 3

Bilaga 4

Högskoleverkets rapportserie

- Granskning och bedömning av kvalitetsarbete vid universitet och högskolor
Bilagor:
• Bilaga 1: Vägledning för lärosäten vid bedömning av kvalitetsarbete
• Bilaga 2: Handledning för bedomare av kvalitetsarbete vid universitet och högskolor
Högskoleverkets rapportserie 1995:1 R
- Grundskollärautbildningen 1995
Högskoleverkets rapportserie 1996:1 R
- Examensrättsprövning – Utbildning i biodynamisk odling
Högskoleverkets rapportserie 1996:2 R
- Tillsynsrapport – Avgiftsfri utbildning
Högskoleverkets rapportserie 1996:3 R
- Examensrättsprövning – Konstnärlig kandidat- och magistertextamen
Högskoleverkets rapportserie 1996:4 R
- Examensrättsprövning – Kyrkomusikalisk utbildning vid Skändalsinstitutet
Högskoleverkets rapportserie 1996:5 R
- Kvalitetsarbete vid universitet och högskola
Högskoleverkets rapportserie 1996:6 R
- Vårdutbildningar i högskolan – En utvärdering
Högskoleverkets rapportserie 1996:7 R
- Årsrapport för universitet och högskolor 1994/95
Högskoleverkets rapportserie 1996:8 R
- Forskarutbildningen inom det språkvetenskapliga området – En utvärdering
Högskoleverkets rapportserie 1996:9 R
- The National Quality Audit of Higher Education in Sweden
Högskoleverkets rapportserie 1996:10 R
- Avgiftsbelagd utbildning i privat regi – En utredning
Högskoleverkets rapportserie 1996:11 R
- Kriterier för benämningen universitet – En utredning
Högskoleverkets rapportserie 1996:12 R
- Kvinnor och män i högskolan. Från gymnasium till forskarutbildning
Högskoleverkets rapportserie 1996:13 R
- Swedish Universities & University Colleges 1994/95 – Short Version of Annual Report
Högskoleverkets rapportserie 1996:14 R
- Examensrättsprövning – Teologisk utbildning vid frikyrkliga seminarier och vid Umeå universitet
Högskoleverkets rapportserie 1996:15 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Borås
Högskoleverkets rapportserie 1996:16 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Uppsala universitet
Högskoleverkets rapportserie 1996:17 R
- Examensrättsprövning – Uppföljning av teologisk utbildning
Högskoleverkets rapportserie 1996:18 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Jönköping
Högskoleverkets rapportserie 1996:19 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Karlstad
Högskoleverkets rapportserie 1996:20 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Lärarhögskolan i Stockholm
Högskoleverkets rapportserie 1996:21 R
- Högskoleprovet – Genom elva forskares ögon
Högskoleverkets rapportserie 1996:22 R
- Högskola på Gotland
Högskoleverkets rapportserie 1996:23 R
- Rätt att inrätta professurer – Högskoleverkets prövning av Högskolan i Kalmar, Karlstad, Växjö, Örebro samt Mitthögskolan och Mälardalens högskola
Högskoleverkets rapportserie 1996:24 R
- Årsrapport för universitet & högskolor 1994/95 – Kortversion
Högskoleverkets rapportserie 1996:25 R
- Förslag till meritvärdering vid urval på betyg – Högskoleverkets förslag till meritvärdering av nya och gamla gymnasiebetyg m.m.
Högskoleverkets rapportserie 1996:26 R
- Redovisning vid universitet och högskolor – Rapport till regeringen
Högskoleverkets rapportserie 1996:27 R
- Quality Audit of Uppsala University
Högskoleverkets rapportserie 1996:28 R
- Tillsynsrapport – Förfarande med inaktiva doktorander
Högskoleverkets rapportserie 1996:29 R
- Examensrättsprövning – Prövning av medieutbildningen vid Mediehögskolan i Uppsala
Högskoleverkets rapportserie 1996:30 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbete vid fem lärosäten
Högskoleverkets rapportserie 1997:1 R
- Högskoleutbildningar inom vård och omsorg – En utredning
Högskoleverkets rapportserie 1997:2 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan Kristianstad
Högskoleverkets rapportserie 1997:3 R
- Examensrättsprövning – Lärarutbildning vid högskolorna i Borås och Halmstad
Högskoleverkets rapportserie 1997:4 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Örebro
Högskoleverkets rapportserie 1997:5 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan Dalarna
Högskoleverkets rapportserie 1997:6 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Operahögskolan i Stockholm
Högskoleverkets rapportserie 1997:7 R
- Kvalitet och förändring
Högskoleverkets rapportserie 1997:8 R
- Rekruteringsmål för kvinnliga professorer – ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1997:9 R
- Examensrättsprövning – Utbildningar vid Södertärns högskola
Högskoleverkets rapportserie 1997:10 R
- Examensrättsprövning – Grundskolläraexamen vid Högskolan i Falun/Borlänge, Högskolan i Jönköping och Högskolan i Kristianstad
Högskoleverkets rapportserie 1997:11 R
- Examensrättsprövning – Utbildningar vid Företagsekonomiska Institutet, Stockholms Musikpedagogiska Institut och Högskolan i Gävle/Sandviken
Högskoleverkets rapportserie 1997:12 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Karlskrona/Ronneby
Högskoleverkets rapportserie 1997:13 R
- Examensrättsprövning – Utbildning i pedagogiskt drama vid tre folkhögskolor
Högskoleverkets rapportserie 1997:14 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Gävle/Sandviken
Högskoleverkets rapportserie 1997:15 R
- Poänggivande uppdragsutbildning i högskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:16 R
- Årsrapport för universitet & högskolor 1995/96
Högskoleverkets rapportserie 1997:17 R
- Swedish Universities & University Colleges 1995/96 – Short Version of Annual Report
Högskoleverkets rapportserie 1997:18 R
- Årsrapport för universitet och högskolor 1995/96 – Kortversion
Högskoleverkets rapportserie 1997:19 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Mälardalens högskola
Högskoleverkets rapportserie 1997:20 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Danshögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:21 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Kungliga Musikhögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:22 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Lunds universitet
Högskoleverkets rapportserie 1997:23 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Halmstad
Högskoleverkets rapportserie 1997:24 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Kalmar
Högskoleverkets rapportserie 1997:25 R
- Kandidat- och magistertextamen vid Kungliga Musikhögskolan – Examensrättsprövning
Högskoleverkets rapportserie 1997:26 R
- Uppföljning av resurstillemåningssystemet för grundläggande högskoleutbildning – ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1997:27 R
- Bilateralt forskningsarbete med Östeuropa – ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1997:28 R
- Läkarutbildningen i Sverige – hur bra är den?
Bilagor:
• Självvärderingar och extern bedömning
• Vad säger studenterna om läkarutbildningen?
• Vad säger AT-läkare, handledare och examinatorer om läkarutbildningen?
Högskoleverkets rapportserie 1997:29 R
- Apotekarutbildningen vid ytterligare en högskola? – Ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1997:30 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Mitthögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:31 R
- Gymnasieläroexamen vid Högskolan Dalarna, Luleå tekniska universitet och Mitthögskolan – Examensrättsprövning
Högskoleverkets rapportserie 1997:32 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbete vid universitet och högskolor
Bilagor:
• Vägledning för lärosäten vid bedömning av kvalitetsarbete
• Handledning för bedomare av kvalitetsarbete vid universitet och högskolor
Högskoleverkets rapportserie 1997:33 R
- Konstnärlig högskoleexamen i konst och design vid fem hantverkskolor – Examensrättsprövning
Högskoleverkets rapportserie 1997:34 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Kungl. Konsthögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:35 R
- Examensmål för läroexamina
Högskoleverkets rapportserie 1997:36 R
- Rätt att inrätta professurer – Högskoleverkets prövning av Högskolan i Halmstad, Högskolan i Karlskrona/Ronneby, Högskolan i Örebro, Idrottshögskolan samt Mitthögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:37 R

- Magisterexamensprövning vid elva högskolor – Examensrättsprövning
Högskoleverkets rapportserie 1997:38 R
- Examinationen i högskolan – Slutrapport från Högskoleverkets examinationsprojekt
Högskoleverkets rapportserie 1997:39 R
- Tillväxt och växtvärk – Uppföljning av magisterexamensrätt på medelstora högskolor
Högskoleverkets rapportserie 1997:40 R
- Kvalitetsarbete – ett sätt att förbättra verksamhetens kvalitet vid universitet och högskolor. Halvtidsrapport för granskningen av kvalitetsarbetet vid universitet och högskolor
Högskoleverkets rapportserie 1997:41 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Kungl. Tekniska högskolan
Högskoleverkets rapportserie 1997:42 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Stockholms universitet
Högskoleverkets rapportserie 1997:43 R
- Kvinnor och män i högskolan – från gymnasium till forskarutbildning 1986/87–1995/96
Högskoleverkets rapportserie 1997:44 R
- Magisterexamen söker identitet
Högskoleverkets rapportserie 1997:45 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Skövde
Högskoleverkets rapportserie 1997:46 R
- Hur står det till med kvaliteten i högskolan?
Högskoleverkets rapportserie 1998:1 R
- De första 20 åren – utvecklingen vid de mindre och medelstora högskolorna sedan 1977
Högskoleverkets rapportserie 1998:2 R
- Quality Audit of Mid-Sweden University College
Högskoleverkets rapportserie 1998:3 R
- Särskilda utbildningsåtgärder – vad blev det av dem? En uppföljningsstudie av vissa särskilda utbildningsåtgärder inom högskolan som finansierats med arbetsmarknadspolitiska medel, enligt regeringens uppdrag.
Högskoleverkets rapportserie 1998:4 R
- "En utmärkt möjlighet att byta karriär" NT-SVUX-satsningen – vad blev det av den?
Högskoleverkets rapportserie 1998:5 R
- "Bara jag får chansen att få visa vad jag kan" Satsningen på aspirantutbildningen – vad blev det av den?
Högskoleverkets rapportserie 1998:6 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Karolinska Institutet
Högskoleverkets rapportserie 1998:7 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Trollhättan/Uddevalla
Högskoleverkets rapportserie 1998:8 R
- Magister- och kandidatexamen i huvudämnen inom vård och omsorg
Högskoleverkets rapportserie 1998:9 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Konstfack
Högskoleverkets rapportserie 1998:10 R
- Högskola i dynamisk utveckling – fyra högskolors förutsättningar att bli universitet
Högskoleverkets rapportserie 1998:11 R
- Kan kiropraktor- och naprapatutbildningar inordnas i den statliga högskolan? En utredning
Högskoleverkets rapportserie 1998:12 R
- Women and men in higher education – from upper secondary to postgraduate training 1986/87–1995/96
Högskoleverkets rapportserie 1998:13 R
- Diakonivetenskap vid Ersta Sköndal högskola – Examensrättsprövning
Högskoleverkets rapportserie 1998:14 R
- Värdering & erkännande av utländsk högskoleutbildning, principer och metodik
Högskoleverkets rapportserie 1998:15 R
- Utbildning och forskning för strategisk internationalisering. Redovisning av ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1998:16 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid SLU
Högskoleverkets rapportserie 1998:17 R
- Sjöbefälsutbildningar i högskolan – En utvärdering
Högskoleverkets rapportserie 1998:18 R
- Sjöbefälsutbildning vid Comet AB – Examensrättsprövning
Högskoleverkets rapportserie 1998:19 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Chalmers tekniska högskola
Högskoleverkets rapportserie 1998:20 R
- Forsatt granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid universitet och högskolor – Utgångspunkter samt angrepps- och tillvägagångssätt för Högskoleverkets bedömningsarbete
Högskoleverkets rapportserie 1998:21 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Teaterhögskolan i Stockholm
Högskoleverkets rapportserie 1998:22 R
- Årsrapport för universitet & högskolor 1997
Högskoleverkets rapportserie 1998:23 R
- Swedish Universities & University Colleges 1997 – Short Version of Annual Report
Högskoleverkets rapportserie 1998:24 R
- Årsrapport för universitet och högskolor 1997 – Kortversion
Högskoleverkets rapportserie 1998:25 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Göteborgs universitet
Högskoleverkets rapportserie 1998:26 R
- Vetenskapsråden. Bedömning av tre högskolor
Högskoleverkets rapportserie 1998:27 R
- Ny yrkesexamina inom hälso- och sjukvård – ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1998:28 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Dramatiska institutet
Högskoleverkets rapportserie 1998:29 R
- Läraryrkesutbildning vid högskolorna i Karlskrona/Ronneby, Mälardalen, Kristianstad och Södertörn
Högskoleverkets rapportserie 1998:30 R
- Högskolans lokaler – ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1998:31 R
- Tillgodoräknande av kurs – Tillsynsrapport
Högskoleverkets rapportserie 1998:32 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Idrottshögskolan
Högskoleverkets rapportserie 1998:33 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Luleå tekniska universitet
Högskoleverkets rapportserie 1998:34 R
- Ett system för forskningsinformation på Internet (SAFARI) – Ett regeringsuppdrag
Högskoleverkets rapportserie 1998:35 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Växjö
Högskoleverkets rapportserie 1998:36 R
- En försvarshögskola på väg mot akademien – En bedömning av hur Försvarshögskolans stabsprogram, chefsprogram och totalförsvarsprogram förhåller sig till likartad utbildning inom högskolan vad avser nivå och kvalitet
Högskoleverkets rapportserie 1998:37 R
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Umeå universitet
Högskoleverkets rapportserie 1998:38 R
- Rättssäker examination – en tillsynsrapport
Högskoleverkets rapportserie 1998:39 R

Rapporter i Högskoleverkets rapportserie speglar Högskoleverkets officiella inställning.

Högskoleverkets rapportserie 1998:39 R
ISSN 1400-948X
ISRN HSV-R--98/39--SE

Högskoleverket är en central myndighet för frågor som rör universitet och högskolor. Verket arbetar med kvalitetsbedömningar, uppföljningar, utveckling av högre utbildning, utredningar, tillsyn, internationella frågor och studieinformation. Dessutom ansvarar verket för samordningen av det svenska universitetsdatornätet SUNET.